

banka

meslek
ve fikir
dergisi

Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
Mevduatta Görülen Eğilimler	4	Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
1967 Yılı Devlet Bütçesi	8	Ali Şakir Ağanoglu
Bankaların Finansal Yapıları, Kaynak ve İmkânlarının Tedariki (Özkaynaklar)	14	Hikmet Keyman
Özel Yatırım Bankası Kanun Tasarısı Üzerine	23	Doç. Dr. Mehmet Yazıcı
Amerikan Bankacılığının Gelişimi (Çev: Necdet Durakbaşı)	29	E. Sherman Adams
Amerikadan Mektuplar	40	Dr. Mustafa A. Aysan
Büyük Ülkeler İnşaatı Nasıl Finanse Ediyor?	49	La Banque'dan Çev. Alp Gürus
Mehmet Odabaş Produktivite Kurumu «Personel Rejimi» Semineri	52	Sabiha Sunan
Piyasa Durumu	58	Yıldırım Kılıç
Okuyucu Soruları	63	Banka Dergisi

cilt : 4 sayı : 3

Mart - 1967

*1967 Yılına
ilk çekilişinde*

BİR DEFADA

MİLYON

LİRA

**LÜKS APARTMAN DAİRELERİ
ÇOK ZENGİN
PARA İKRAMİYELERİ**

Apartman daireleri, kaliteli malzeme kullanılarak, en temiz işçilikle özel surette inşa edilmiş kaloriferli parke ve marley döşemeli tam konforlu ideal birer aile yuvasıdır.

Paranıza güven, yuvanızda huzur

AKBANK

Başarınız ve istikbaliniz

tutumlu ve isabetli kararınıza bağlıdır.

Türkiye Vakıflar Bankasında

açtıracığınız her hesap

buyolda sizin için

en büyük şanstır.

Türkiye
Vakıflar
Bankası

Yılın İkramesi

Istanbul
ATAKÖY'DE

24 APARTMAN DAİRESİ

ve
Zengin Para
İkramesi

Ceman:

2,5

milyon

TÜRKİYE EMLAK

KREDİ BANKASI

(Basın: 11066-A-20209)

Abone : Yıllık 30 TL., Altı Aylık 15 TL.

İlan Tarifesi : Arka Dış Kapak 700 TL., Arka İç Kapak ve 2. Sahife 500 TL., Ön İç Kapak ve 1. Sahife 600 TL., İç Sahifeler 400 TL. Abone ve ilân bedelleri Derginin T. C. Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesindeki 768 numaralı ve T. İş Bankası A. Ş. Parmakkapı Şubesindeki 271 numaralı hesabına gönderilebilir.

BANKA, bankacılık alanında her çeşit görüşe açıktır. Dergimize gönderilen yazılar yayınlansın yayınlanmasın iade olunmaz. Yayınlanan yazılar rızamız olmadan iktibas edilemez. Haberleşmelerin, «BANKA, Aylık Meslek ve Fikir Dergisi P. K. 769 Karaköy - İstanbul» adresi ile yapılmasını rica ederiz.

SEVGİLİ OKUYUCULARIMIZ

Memleketimizde mevduatın artış seyri, farklı görüşleri üzerine çekmektedir. Sayın Zeyyat Hatiboğlu'nun «Mevduatta Görülen Eğilimler» yazısında, bu konudaki düşünce ve bulgularını tetkiklerinize sunuyoruz.

Bütçe görüşmeleri sonuçlanmak üzeredir. 1967 yılı Bütçe tartışmalarına Bütçe Komisyonu Üyesi olarak katılmış bulunan Sayın Şakir Ağanoğlu, sütunlarımızda, yeni yıl bütçesinin bir eleştirisini yapmaktadır.

Hükümetçe hazırlanıp Millet Meclisi Genel Kuruluna ivedilikle getirileceği öğrenilen «Özel Yatırım Bankası Kanun Tasarısı» hakkında Sayın Doç. Dr. Mehmet Yazıcı'nın bir etüdünü bu sayımızda yayınlıyoruz. Dergimiz, esas itibarıyla, Sayın Yazıcı'nın bu konudaki görüşlerini paylaşmaktadır. Ancak, Sümerbank, Etibank gibi işletmeci İktisadî Devlet Teşekküllerinin bir finansman kurumu olarak mütalea edilmemesi düşüncesindeyiz. Bu sebeple, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası ve T. Sınai Kalkınma Bankası'nın Sümerbank'ın bu konuda yapabileceği akla gelen hizmetlerini üzerine almış olmasını, kurulması düşünülen «Maden Bankası»nı da Eti bank'ın bu alanda yapması düşünülebilecek görevlerini yüklenmesini uygun görmekteyiz. İktisadî Devlet Teşekkülü durumundaki işletmeci kurumların kendi ihtiyaçları olan orta ve uzun vadeli fonların ise, «Devlet Yatırım Bankası» aracılığı ile sağlanması şüphesiz mümkün bulunmaktadır.

Öteyandan, Turizm Bankası'nın turizm işletmelerinin özellikleri itibarıyla, Devletin işletmeci olarak bu alana girmemesi ve yine bu özellikler bakımından Turizm Bankasının bu ihtisas dalında ayrı bir Yatırım ve Kalkınma Bankası hüviyetiyle teşkilatlanmasının yerinde olacağı kanısındayız.

Denizcilik Bankasına gelince, yine özellik taşıyan bir saha olarak, ileride -her halde epeyce bir zaman sonra- bu alanda ayrı bir yatırım ve kalkınma bankası kuruluna kadar, orta ve uzun vadeli finansman hizmetlerinin bu banka aracılığı ile yapılabileceği görüşündeyiz.

Sonuç olarak, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası ile T. Sınai Kalkınma Bankası'nın imkânlarını geliştirme yerine, bunlara rakip bir bankanın kurulmak istenmesini erken bulmaktayız.

Ama, her hal-ü kârda, Sümerbank, Etibank, Denizcilik Bankası gibi işletmeci kurumların Ticaret ve Mevduat Bankacılığına kaymalarını tamamen faydasız ve lüzumsuz görmekteyiz.

Özetlenirse, bankacılık sistemimizin artık daha fazla geciktirilmeden Memleketimiz gerçeklerine uygun, mantıkî bir düzene sokulması gereklidir.

Sevgi ve Saygılarla
BANKA Dergisi

BANKA

AYLIK MESLEK ve FİKİR DERGİSİ

MART - 1967 - CİLD 4 - SAYI : 3

Sahibi : Banka Yayınları ve Kültür Ltd. Şti. adına: Dr. Nezih H. Neyzi,

Yazı İşleri Müdürü : Alp Gürus

Basıldığı Yer : Yenilik Basımevi

İdare Yeri : İmam Sok. No.: 1 Kat: 3 - Beyoğlu

Yönetim Komitesi : Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu, Necdet Durakbaşa, Dr. Mustafa A. Aysan, Alp Gürus, Dr. Nezih H. Neyzi

Ankara Temsilcimiz : Hikmet Keyman

MEVDUATTA GÖRÜLEN EĞİLİMLER

Prof. Dr. Zeyyat HATİPOĞLU

Banka Dergisinde yayınlanan çeşitli yazılarımda Türkiye’de mevduatın ne gibi tesirler altında bulunduğunu izah etmeğe çalışmış ve mevduatın gelecekteki seyri hakkında bazı düşünceler ileri sürmüştüm. Son iki yıl içindeki müşahedelerin bu konudaki düşüncelerimi tamamen doğruladığı görülmektedir. Bu yazının gayesi Türkiye’de mevduatın tabii bulunduğu amilleri tekrar gözden geçirmek ve son yıllardaki gelişmelerin düşüncelerimize uygun bulunduğunu mevcut, rakamlar vasıtasıyla isbat etmektir.

Mevduat Memleketimizde devamlı olarak artmaktadır. Tablo I de mevduat artışı görülüyor.

Tablo I
Bankalarda Toplam
Mevduat (Milyon T.L.)

Yıllar	Toplam mevduat
1950	1.230
1951	1.723
1952	2.254
1953	2.959
1954	3.363
1955	3.986
1956	4.917
1957	6.077
1958	6.684
1959	7.350
1960	7.868
1961	8.541
1962	9.690
1963	10.772
1964	12.310
1965	15.210
1966 (Eylül)	16.478

Tablo I deki rakamlar cari rakamlardır. Bu devre içinde husule gelen fiyat artışları bertaraf edilmek suretiyle mevduatın reel olarak ne miktar arttığını tablo II deki rakamlar gösteriyor:

Tablo II
Reel Mevduat İndeksi
1950 = 100

Seneler	Reel Mevduat İndeksi
1950	100
1952	179
1954	250
1956	276
1958	287
1960	257
1962	251
1963	265
1964	321
1965	375

Tablo II nin tahlilinden anlaşılıyor ki reel olarak mevduatta Mem leketimizde 1950-1954 arasında çok ehemmiyetli bir artış vukubulmuş. 1954-1962 arasındaki devrede mevduat artışı tamamen durmuş, 1962 ile 1966 arasında artmağa devam etmiştir.

Yalnız bu rakamlara bakıp bu devreler içinde Türkiye'de ne olup ne bittiğini gözönüne getirecek olursak mevduat üzerinde etkili olması lâzım gelen çok ehemmiyetli bir amili bulabiliriz. Nitekim 1950-1954 arası ile 1962-1966 arası bir çok bakımlardan biribirine benzer. 1954-1962 devresinin ise çok belirli özelliği vardır.

1950-1954 ve 1962-1966 arası Memleketimizde millî gelirin sür'atle arttığı ve fiyatların nisbeten sabit kaldığı iki devredir. Bu devreler enflasyon devreleri değildir. Nitekim Konjonktür Dairesinin toptan fiyatlar indeksi 1950 yılında 97 iken 1954 de 118 e çıkmıştır. Yani 5 yıllık bir devrede fiyatlar 21 puan yani ortalama olarak yılda % 3 1/2 civarında artmıştır. Aynı indeks 1962 de 280 iken 1965 de 313 olmuştur. Yani 4 yıllık devredeki artış 33 puan ve yıllık ortalama artış keza % 3 1/2 civarındadır. Her iki devrede reel millî gelirden çok ehemmiyetli artışlar vukubulmuştur. Halbuki 1954-1962 devresi enflasyon devresidir. Fiyatlar umumî seviyesi 118 den 280 e yükselmiştir. Artış 162 puandır. 9 yıllık bir devrede yıllık ortalama fiyat artışı % 15 e yakındır. Bu devre içinde millî gelir genellikle artmış ise de hem artış hızı diğer devrelere oranla daha yavaş olmuş, hem devrenin bazı yıllarında millî gelirin artışında duraklamalar vukubulmuştur.

Şu halde bu rakamlardan şu neticeye varmak icabeder. Enflasyon yıllarında mevduat ehemmiyetli artış göstermemekte, buna mukabil fiyatların müstakar bulunduğu yıllarda mevduatta ehemmiyetli artışlar vukubulmaktadır. Bilhassa istikrar yılları aynı zamanda millî gelir artış yılları olur ise mevduatta sür'atli artışlar bekleyebiliriz. Diğer

taraftan enflasyon yıllarında reel mevduatta bir artış bahis konusu olmamaktadır.

Müşahade olunan bu durumun rasyonel bir izahını bulmak zor değildir. Nitekim Türkiye'de mevduatın kaynağını, ele alınan devrede fertlerin tasarruf edip bizzat yatırımlarda kullanmadıkları veya yanlarında saklamadıkları paralar teşkil eder. Bu paraların miktarı her yıl çok fazla değişmez. Bu çeşit tasarrufların milli gelirin muayyen bir oranı olduğu kabul edilebilir. Milli gelir arttıkça bu oranın artması icabeder. Keza fertler tasarruflarını bizzat yatırımlara tahsis etmek itiyatlarından veya tasarruf olunan parayı yanlarında muhafaza etmek (bu hususun Türkiye'de halen hemen hiçbir ehemmiyeti yoktur) itiyatlarından vazgeçerse bahis konusu oran artar; yani her yıl bankalara gelecek tasarruflar yükselir. Yalnız şu var ki, nisbeten kısa devrelerde fertlerin davranışlarında strüktürel değişiklikler beklenemez ve mevduat hareketleri büyük ölçüde milli gelir değişiklikleriyle izah edilebilir.

Bu şekilde bir izah tarzı kabul edildiği takdirde mevduatın her yıl bir evvelki yıla oranla artması icabeder. Nitekim Tablo I tetkik edilince mevduatın her yıl bir miktar arttığı görülecektir. Fakat artışın her yıl değişik miktarlarda bulunduğu da dikkati çekmektedir. Mevduatın her yıl aynı miktarlarda artmamasının hiç şüphesiz çeşitli sebepleri mevcuttur. Bunlar arasında en ehemmiyetlisi muhakkakki para miktarındaki artışlardır. Para miktarındaki artışlar neticesinde fertlerin eline daha fazla para geçtiğinden bunların bir kısmının mevduat olarak bankalara gitmesinden daha tabii birşey yoktur. Yalnız şu var ki, vadesiz banka mevduatının çek vasıtasıyla ödemelerde kullanılması itiyadının yaygın bulunduğu memleketlerde kanunî para miktarıyla mevduat arasında çok yakın bir ilgi bulunduğu halde Memleketimizde bu derecede yakın bir hareket beklemek mümkün olmaz. Tablo III ün tetkiki bu konuda ışık tutmaktadır.

Tablo III
Para Miktarının ve Mevduatın Bir
Önceki Yıla Oranla Artış Miktarları

Yıllar	Para miktarındaki artış	Mevduattaki artış
1951	0,039	0,392
1952	0,146	0,308
1953	0,135	0,312
1954	0,108	0,137
1955	0,187	0,184
1956	0,235	0,233
1957	0,324	0,235

1958	0,218	0,099
1959	0,019	0,099
1960	0,177	0,069
1961	0,035	0,086
1962	0,074	0,166
1963	0,082	0,081
1964	0,167	0,142
1965	0,113	0,235

Tablo III tetkik edilince görülür ki mevduat artışı ile para miktarı artışı arasında tam bir paralellik kurmak imkânsızdır. Her iki serinin hareketinin birbirinden müstakil olduğu açıkça görülüyor. Diğer taraftan bu rakamlar Türkiye'de mevduatın her yıl normal olarak % 15 civarında artabileceğini göstermektedir. Mevduatın % 15 den daha az arttığı yılların birbirine benzeyen hususiyetleri olduğunu görmek kolaydır. Nitekim mevduatın daha düşük oranlarda arttığı 5 yıl vardır: 1958, 1959, 1960, 1961 ve 1963, İlk 4 yıl enflasyonun bitip deflasyona girdiğimiz yıllardır. Bu yıllarda piyasada büyük çapta para sıkıntısının bulunduğu malumdur. Her ne kadar 1958 yılında para miktarındaki artış ehemmiyetli gözükmekte ise de enflasyon dolayısıyla fiyatlar o derecede yükselmişti ki, mevcut para piyasanın ihtiyacını karşılayamıyordu. Daha sonraki yıllarda para miktarındaki artışın azaldığı zaten görülmektedir. Deflasyon devresinde şu halde mevduat artışının azalmasını tabii karşılamak icabeder. Zira piyasada para ihtiyacı fazla iken bankalara gidecek mevduat hiç şüphesiz az olacaktır. 1963 yılında mevduatın düşük oranda artması keza bu yıl hissedilen deflasyonist baskıya bağlanabilir.

1966 yılının son aylarının rakamlarını henüz bilmiyoruz. Fakat yukarıki izahatın ışığı altında bu yıl mevduatın normal artışı bulunan % 15 seviyesinde çoğalmasını bekleyebiliriz. Zira 1966 yılında deflasyonist bir baskı mevcut değildir.

Hülâsa olarak denebilir ki, nominal rakamlarla düşünülecek olursak Türkiye'de mevduat her yıl tamamen tasarruflara bağlı olmak üzere % 15 artmak temayülündedir. Para miktarındaki şiddetli artışlar bu oranı bir miktar yükseltmekte, deflasyonist baskılar ise bir miktar azaltmaktadır. Türkiye'deki mevduat hareketlerinde çok kimselerin zannettiği gibi, piyangoculuğun, politik istikrar ve ehemmiyet, birikmiş paraların bankalara yönelmesi gibi hadiselerin tesiri önemli olmamaktadır.

1967 YILI DEVLET BÜTÇESİ

Ali Şakir AĞANOĞLU

Bir Mart tarihinden itibaren 1967 Mâli Yılı başlamış bulunuyor. Bu yıl, birinci beş yıllık iktisadî kalkınma plânının son dilimini teşkil etmektedir. 1967 yılı bütçesi de, plân devresi bütçelerinin, gerek giderler ve gerek gelirler bakımından en kabarık bütçesini teşkil ediyor.

Katma bütçeli daireler hariç, devlet bütçesi giderleri;

A/1 Cârî Harcamalar	9.398.161.139	Lira
A/2 Yatırım Harcamaları	2.434.609.873	Lira
A/3 Transfer Harcamaları	6.980.718.248	Lira
ve toplam	18.813.489.260	Lira

olarak tesbit edilmiştir.

Bu giderleri karşılamak üzere;

B/1 Vergi gelirleri olarak;		
İrad ve Servet Vergileri	4.720.000.000	Lira
Gider, Gümrük, Tekel, İstihlâk, Dış seyahat, Damga ve Emlâk Alım Vergileri ...	9.551.000.000	Lira
Damga Resmî ve Harçlar	879.000.000	Lira
	15.150.000.000	Lira
B/2 Vergi dışı normal gelirler olarak;		
Devletçe yönetilen kurumlar hasılatı devlet payları	82.000.000	Lira
Devlet malları gelirleri	191.000.000	Lira
Çeşitli gelirler ve cezalar	425.489.260	Lira
	698.489.260	Lira
B/3 Özel Gelirler ve Fonlar olarak;		
Tasarruf Bonolarından	770.000.000	Lira
Karşılık paralar ve proje kredileri	1.445.000.000	Lira
Ö l fonlar	250.000.000	Lira
	2.465.000.000	Lira
Toplam	18.313.489.260	Lira

gelir sağlanacağı tahmin edilmektedir. Bu halile bütçede, ödeneklere

nazaran 500 milyon liralık gelir noksanlığı vardır. Bunun da yıl içinde yapılacak iç istikrazla karşılanması tensip edilmiştir.

Bu durumu ile 1967 yılı bütçesi dengeli ve samimi bir bütçe görünüşüne sahiptir. Lâkin, geçmiş yıllarda olduğu gibi, 1967 malî yılına ait gelir tahminleri de mübalâgalı ve yüksektir. Son bir kaç sene içinde devlet gelirlerindeki yıllık artışlar gözönüne getirildiğinde :

Yıllar	Bütçede tahmin edilen Gelir	Yıl içinde gerçekleşen Gelir	Noksan
1964	13.325.405.000 TL.	11.938.564.039 TL.	1.388.840.961
1965	14.021.419.113 TL.	12.898.377.102 TL.	1.123.042.011
1966	16.075.253.679 TL.		

Mali yıl içinde gerçekleşen gelirlerde, 1964 e nazaran 1965 yılında % 8 nisbetinde (959.813.063.-) liraya baliğ olan bir artış kaydedilmiştir. 1966 nın on ayında gerçekleşen gelirler 12.569 milyon liradır. Malî yılın neticesi henüz alınmamıştır. En iyimser bir görüşle, 1966 Malî yılı sonuna kadar gelir tahsilâtının 15 Milyar lirayı bulabileceği tahmin edilmektedir. Bütçede ise 16.075 Milyon liranın üstünde gelir tahmini vardır. Bu durumda bir milyardan fazla gelir noksanlığı ortaya çıkacaktır.

Dikkati çeken nokta; 1967 yılı gelirlerinin, 1966 da gerçekleşebilecek gelirlerden 3,5 Milyar lira fazlası ile, 18 Milyar 313 Milyon küsür lira olarak hesaplanmış ve bütçeye konmuş olması hususudur. Geçen üç yıldaki gelir artışlarına bakılarak, 1967 yılında devlet gelirlerinin 16,5 milyar lira olarak tahakkuk edebileceği kanaati hasıl olmaktadır. Ve bu durumda yeni yıl bütçesinin gelir tahminlerinde 1,8 Milyar lira kadar fazlalık olduğu görülmektedir.

Bütçeye konulan gelirlerin yıl içinde gerçekleşmemesi, başta yatırım harcamaları olmak üzere bir kısım giderlerden tasarruf edilmesini zorunlu hale getirecektir. Bu hal ise, uygulama programlarında ön görülen yatırımların tamamen yapılamaması ve dolayısıyla iktisadî kalkınmamızda belirli bir hızın sağlanamaması sonucunu doğuracaktır.

1967 Yılı bütçesinin gelir tahminleri bakımından kabarık olduğu hususu; bütçe kanunu tasarısına nihai şeklini veren Bütçe Karma Komisyonu tarafından da teyit edilmiştir. Komisyon raporunda; «1967 Bütçesinin finansman açığını karşılamak gayesile yüksek Meclise sunulmuş olan kanun tasarılarının bir an önce kanunlaştırılması yolunda gerekli gayretlerin gösterilmesini 1967 yılı ekonomik ve bütçe dengesi bakımından zarurî görmekteyiz.» denilmektedir. Gerçekte Hükümet de, 1967 yılı bütçesinin hazırlığı ve Parlamentoda müzakeresi sırasında bir takım yeni gelir kaynakları bulmak ve mevcut vergi ve resimleri ar-

tırmak yollarına girmiştir. Bu cümleden olarak, gümrüklerde alınan damga resmi kanunu tâdil edilmiş; ithal edilen malların değeri üzerinden alınmakta olan % 5 damga resmini % 15 e kadar çıkarma yetkisi Hükümete verilmiştir. 1967 yılı için bu nisbetin % 10 olarak uygulanmasına geçilmiştir. Bu suretle, 325 milyon lira gelir sağlıyan bu resimden iki misli, yani 650 milyon lira gelir elde edileceği hesap edilmiştir. Tekel maddelerine ve şekere zam yapılmıştır. Bu zamlarla 1 milyar ilâ 1,2 milyar lira fazla gelir sağlanacağı tahmin edilmektedir. Mâli yıl içinde daha başka konularda da zamlar olacağı muhtemel görülmektedir. Diğer taraftan, emlâk vergisi ve zirâî gelir vergisi kanunlarının islâhı yoluna gidileceği ve bu vergilerden daha fazla verim sağlanacağı Hükümet yetkililerince ifade edilmiştir.

Devlet gelirlerinin % 67 nisbetinde büyük kısmının vasıtalı vergilerle ve % 33 nisbetinde bir kısmının da vasıtasız vergilerle temin edilmesi düşündürücü bir keyfiyettir. Vasıtalı vergiler âdil vergi olmaktan uzaktır. Fakir halk bu vergileri daha fazla ağırlıkla hissetmektedir.

Türkiyede asgarî geçim indirimi 1080 liradır. Şahıs başına yıllık gelir 2000.- lira civarında olduğuna göre, fert başına isabet eden gelirin % 50 si vergiye mevzu olmaktadır.

Ötedenberi, Memleketimizde devlet gelirlerini artırma ihtiyacı duyuldukça ilk baş vurulan kaynaklar vasıtalı vergiler olmuştur. Halbuki, vergide adalet, çok kazandıran daha yüksek nisbetlerle ve daha çok vergi almakla sağlanabilir. Bu da ancak vasıtasız vergilerle mümkündür. Doğrudan doğruya gelir sahibini bulmak lâzımdır.

1950 denberi uygulanmakta olan Gelir Vergisi nisbeten âdil ölçüler getirmiş olan bir sistemdir. Son yıllarda gelir vergisi mükellef adedi;

1961	yılında	242,006
1962	»	304.601
1963	»	348.542
1964	»	366.708
1965	»	387.348 olarak artmaktadır.

Ancak, beyanname üzerine vergi ödeyen bu mükelleflerin hesap durumlarının ve beyannamelerinin kontrol edilmesi gerekmektedir. Yapılabilen kontrol % 3 nisbetinin altındadır. Kontrol edilebilen beyannamelerin % 50 den fazlasında Hazine aleyhine matrah farkı bulunmaktadır. Bu da gösteriyorki, kontrol yetersizliği sebebiyle gelir vergisi mükelleflerinden de Devlet yeteri kadar vergi alamamaktadır. Ve her yıl, Hazine aleyhine yüzlerce milyon lira vergi ziyana sebebiyet verilmektedir.

Bir otokontrol vasıtası olan ve 1961 den beri tatbik edilen (Servet Beyannamesi) nin kaldırılacağı söylentileri son iki yıl içersinde gelir vergisi mükellefleri üzerinde tesirlerini göstermiştir. Nitekim, yılda bir milyondan fazla gelir gösteren mükellef adedi;

1962	yılında	83
1963	»	117
1964	*	215

olarak arttığı halde, bu

adet 1965 yılında 189 a düşmüştür. Son yıllarda iktisadî hayatımızın % 6-7 nisbetinde geliştiği kabul edildiğine ve toptan eşya fiyatlarının da;

1962	yılında	% 5.6
1963	»	% 4.2
1964	»	% —
1965	»	% 9

nisbetlerinde artmış

olmasına göre, beyannameli vergi mükellefi sanayici ve ticarî firmaların işlerinin gelişmiş ve kazançlarının artmış olmasını kabul etmek mantıkî olur. 1965 yılında bir milyondan fazla kazanç gösteren firma adedinin evvelki yıllara nisbetle azalmış olmasını, ancak kontrol kifa-yetsizliği ile ve Hükümetten müsamaha görüleceği anlayışının yayılması şeklinde bir hareket olarak izah etmek mümkündür. Servet Beyannamesini kaldıran kanun tasarısı Büyük Millet Meclisine sunulmuştur. Servet Beyanı müessesesi kaldırıldığı takdirde, özellikle yüksek gelir dilimlerinde bulunan beyannameli mükelleflerin kontrol imkânı daha da azalacak; uzun devreler içersinde vergi kaçırmalarına daha geniş imkân sağlanmış olacaktır. Hükümet, daha müessir ve ilmî bir otokontrol sistemini getireceğini vaad etmektedir. Ancak, servet beyanı sisteminin tesirli bir usul olduğu beş yıllık uygulama devresinde anlaşıl-mıştır. Bu sistemi, hatalı taraflarını islâh ederek uygulamaya devam etmek, bunu tamamen kaldırmaktan çok daha isabetli bir hareket olurdu.

1967 Bütçesinde dikkati çeken diğer önemli bir husus da; bu bütçe-de 1966 yılına nazaran, yatırım harcamalarında % 5,57 nisbetinde 128.658.172 lira; transfer harcamalarında % 12,93 nisbetinde 799.442.904 lira artış vâki olmasına karşılık, carî harcamalarda % 13,46 nisbetini bulan 1.115.134.505 lira fazlalık bulunmasıdır. Bu halile bu bütçe yatırımcı olmaktan çok masrafçı bir hüviyet taşımaktadır.

Cari giderler içersinde 500 milyon liraya yakın bir meblâğ devlet memurları aylık ve ücretlerine eklenen % 10 ve % 15 nisbetlerindeki avansların karşılığıdır. Bu durum, Devlet Personel Kanunu'nun 1967 yılında da uygulanamayacağını gösteriyor.

Bütçede iktisadî dengeyi sağlamak amacile atılmış daha ileri adımların mevcut olduğunu da belirtmek yerinde olur. Hariçte çalışan işçilerin biriktirdikleri paraları döviz olarak yurda getirmelerini teşvik etmek üzere, 499 sayılı kanuna göre, ödenmekte olan döviz kur farklarını karşılamak için bütçeye konan ödenek 1966 da 90 milyon lira iken yeni bütçede 255 milyon liraya çıkarılmıştır. İhtiyaca göre bu meblağı daha fazla artırmak hususunda da Maliye Bakanına yetki verilmiştir. İhracatı teşvik maksadile, 261 sayılı kanuna göre, ihraç edilen bir kısım mallarda geri verilecek vergiler için 1966 bütçesine 4 Milyon lira olarak konan ödenek 1967 bütçesinde 50 milyon liraya çıkarılmıştır.

İktisadî Devlet Teşekküllerinin sermayelerini artırmak ve çalışma imkânlarını genişletmek maksadile bütçeye konulan ödenek de artırılmış; 1966 yılında 69,5 milyon lira olan tahsisat 1967 de 262,5 milyon liraya çıkarılmıştır.

Yeni vergiler iktisadî bünyeyi biraz daha zorlayacak ve gelişmeyi güçleştirecektir. Finansman sıkıntıları 1966 yılında Hazine imkânlarının en geniş ölçülerde kullanılmasını zorunlu kılmıştı. 1967 içinde daha fazla artacağından şüphe edilmiyen finansman güçlükleri daha şimdiden Türkiye'yi bir enflasyonun eşiğine getirmiştir.

1966 da devletin iç borçları 2.829 milyon lira artmış ve 12.836 milyona yükselmiştir. Hazinesinin T. C. Merkez Bankasından almakta olduğu kısa vâdeli avanslar, (583 Sayılı Kanunla Bütçe ödeneklerinin % 10 nuna çıkarılmıştı.) 1966 da % 8 nisbetinde kullanılmış olarak 1.432 milyon liraya balığ olmaktadır. Dokuz ay vâdeli bonolarla çekilen avansların balığı ise 348 Milyon lira olarak 1962 denberi devam edegelmektedir. Plasman bonolarile temin edilen avansların bakiyesi 240 milyon liradır. Diğer taraftan, karşılık paralardan gelişme fonları olarak iktisadî devlet işletmelerine kullandırılan imkânlar 1966 sonunda 1.242 milyon lirayı aşmıştır.

Baş vurulan çeşitli finansman kaynakları son iki yıl içinde piyasaya para arzını hızlandırmıştır. Beş yıllık plân uygulamasının başladığı 1963 denberi tedavüldeki banknot ve ufaklık para miktarında % 38 nisbetinde; kaydı para arzında % 44,81 nisbetinde ve toplam ortalaması olarak % 42 nisbetinde bir artış vaki olmuştur.

Y ı l a r	Fiilen tedavül eden		T o p l a m
	kâğıt ve ufak paralar	Kaydı para	
1963	4.926 milyon TL.	7.241 mil.	12.167 mil.
1964	5.835 »	8.164 »	13.999 »
1965	6.326 »	10.108 »	16.434 »
1966 Ağustos	6.799 »	10.486 »	17.285 »

Para arzındaki bu artışa mukabil, gayri safi millî gelir;

1963 yılında	56.200 Milyon lira,	
1964 »	58.674 »	
1965 »	61.459 »	
1966 »	66.678 »	şeklinde bir

seyir takip etmiş ve dört yıllık devrede % 18,64 nisbetinde bir artış kaydetmiştir. İktisadî hayatın gelişme hızından daha yüksek bir nisbetle piyasaya para arzı, para kıymetini düşürücü bir tesir yapmakta ve eşya fiyatlarında yıldan yıla % 5 ilâ 6 nisbetinde bir yükselmeye sebebiyet vermektedir.

Diğer taraftan, 1966 yılı dış ticaret müvazenemiz 250 milyon doların üstünde aleyhte bir fark gösterecektir. Dövizle ödenecek dış borçlarımız ise, 1966 Eylül sonuna kadar, yıl içinde 202 milyon dolar artmıştır.

Yeni bütçe yılı başlarken Türkiye'nin iktisadî ve malî durumu çok nazik bir manzara arz etmektedir. Vergi artırımları piyasada ve eşya fiyatları üzerinde tesirlerini göstermeğe başlamıştır. Yıl içinde fiyat artışlarının hızlanması mümkündür. Fiyat artışları devletçe yapılacak işlerin maliyetlerini de yükseltecektir. Bütçeye konan ödeneklerin yetmemesi halinde yatırımların bir kısmı gerçekleşemeyecektir.

Diğer taraftan, dar gelirli vatandaşlar içinde buldukları geçim sıkıntısının daha fazla artacağı endişesi ile karşı karşıya bulunuyorlar.

Çok önemli bir memleket meselesi olarak yeni yıl bütçesinin uygulanmasında devamlı dikkat ve itina gösterilmesi gerekmektedir.

BANKALARIN FİNANSAL YAPILARI
-KAYNAK VE İMKÂNLARININ TEDARİKİ-
(Ö z k a y n a k l a r)

Hikmet KEYMAN

Giriş

İşletmelerin faaliyet elemanlarından birini teşkil eyleyen sermaye unsurunun tedarik ve teşekkülü; işletmelerin finansmanını ve finansal yapılarını gösterir. İşletme bilânçolarının pasifinde yer alır.

İşletme finansmanı; teşebbüsün işletme tekniği, piyasa imkân ve şartlarına göre düşünülen faaliyet hacmine göre tasarlanan ve gerçekleştirilen aktifinin cins ve neviyle miktarına muvazi kaynak ve imkân sağlamak ve bu dengeyi işletmenin faaliyeti süresince devam ettirebilmektir. İşletmenin kuruluşu ile faaliyeti süresince de devam eylemesi ve gösterdiği özellik itibarıyla işletme finansmanı; kuruluş finansmanı ve faaliyet finansmanı olarak iki safhaya ayrılarak tanımlanmaktadır. İşletme finansmanı işletmenin faaliyetinde sermaye devri ve para akımı ile de ilişkilidir. İşletme finansmanı geniş anlamda işletmenin mali idaresi olarak da tanımlanır.

İyi bir mali idarenin esas ve gayesi, en uygun şartlarla ve ihtiyaca göre zamanında kaynak ve imkân sağlayabilmektir. İşletmelerin bu faaliyeti finansman siyaseti ve plânı olarak da deyimlenir. Ve işletmelerin yıllık ve devri -Kısa ve uzun vadeli- iş programları bünyesinde düzenlenir.

İşletmelerin finansal yapıları ve finansman yöntemleri esas itibarıyla öz ve yabancı sermaye ve kaynaklardan meydana gelmektedir. Genellikle her işletmede özsermaye ile karşılanması gereken aktifleri ile işletmenin cari cesametine göre muhtemel risk karşılığı, özkaynaklarla ve öteki sermaye ihtiyaçlarının da, yabancı kaynak ve imkânlarla karşılanması esastır. Sıhhatli ve düzenli bir işletme finansmanının-

da, bu oranın ve özellikle borçlanma katsayısının işletmenin çeşidine ve özelliğine göre iyi bir biçimde hesaplanması ve belli edilmesi gereklidir. Zira Yabancı sermaye işletmelerin faaliyetini genişlettiği gibi özsermayeye nazaran da daha ucuzdur. Sağladığı gelire özsermayenin kârlılığını da arttırmaktadır. Bu sebeple yabancı sermaye müteşebbise daha cazip gelmekte ve tercih görmektedir. Ancak işletmenin bu suretle faaliyet ve borçları da nispetsiz şekilde artınca muhtemel riskte çoğalmaktadır. Borçlanırken öz ve yabancı sermaye ve kaynak arasındaki gerekli teknik emniyet oranını aşmamak icap eylemektedir. Bu itibarla işletmelerde yabancı sermayeye müracaat sınırsız değildir. Belirttiğimiz teknik oran ve sınırın muhafaza edilmesi tabii ve zaruridir. İşletme idaresi itibariyle öz ve yabancı sermayenin oluşum ve birleşme tarzı; İşletme grubuna, çeşidine, yapı ve özelliğine göre değişir. Genellikle sanayi işletmeleriyle benzerlerinde ve yatırım ve ikraz bankalarında özkaynak; ticaret işletmeleriyle benzerlerinde ve ticaret bankalarında ise, yabancı kaynak hakimdir.

Yukarıdaki açıklamalarımızda görüldüğü üzere, işletmelerin finansmanı, öz ve yabancı sermaye ve kaynakla karşılanmaktadır. Sermaye ve ihtiyatlarla ihtiyat mahiyetindeki karşılıklar ve dağıtılmamış kârlar, öz veya iç kaynak ve finansman, satıcılarla bankalardan ve diğer ödünç verenlerden sağlanan yabancı sermaye de «yabancı veya dış kaynak ve finansman,» olarak mütalâa olunmakta ve deyimlenmektedir.

Küçük işletmelerle aile ve kişilerarası ortaklıklarda sermaye piyasası ve sermaye ortaklıkları henüz teşekkül eylememiş geri kalmış ülkelerde çoğunluktaki bu tip işletmelerde özsermaye doğrudan doğruya teşebbüsün sahip ve ortakları tarafından temin olunmaktadır. İşletmelerin kısa, orta ve uzun vadeli her türlü yabancı sermaye ihtiyaçlarıyla sermaye ortaklıklarının özsermayeleri ise, kredi piyasalarından sağlanmaktadır.

Teşebbüs ve işletmelerin sözünü ettiğimiz finansmanında ekonomi ve işletmelerin finansmanına aracılık eyleyen bankaların mevkiî büyüktür.

Yukarıda kısaca esaslarını belirttiğimiz işletme finansman ve idaresi; işletmelerin finansmanında aracılık yapan banka işletmeciliğinde daha geniş ve bir o kadar da önemlilik gösteren bir konu ve sorundur.

Büyük sermayelere ihtiyaç gösteren bugünün iktisadi yapı ve işletmeciliğinde gerekli sermayelerin hepsinin işletme sahibi ve müteşebbis tarafından sağlanması mümkün olamamaktadır. Bugünün müte -

şebbisi başkalarının parasına, krediye muhtaçtır. Böylece finansman ve kredinin önemli bir yer kapladığı, rol oynadığı günümüz ekonomi ve işletmeciliğinde, kredi kurumlarının fonksiyonu bir kat daha artmış, ehemmiyet kazanmıştır. Her türlü iş ve teşebbüs erbabı bu amaçla bankalara başvurumaktadırlar. Kredi işini teşkilâtlandırmak görevini taşıyan bankalar bu sürekli istekleri karşılamak ve bu amaçla geniş kaynak yaratmak, memleket ekonomi ve müteşebbisi yararına kullanmak ve kullandırmak mevkiindedirler. Özellikle geri kalmış ülkelerde bankalar daima artan kredi ihtiyaç ve isteği ile karşılaşılırlar. Devamlı olarak kaynak ve kredi yaratmak, baskı ve zorunluğu altındadırlar. Hatta, bankalar da yetemiyerek kredi alanında kanun dışı piyasaların da, faaliyet gösterdikleri görülmektedir.

Bir bankanın kullanmak ve istismar eylemek üzere elinde topladığı sermaye yekûnu; bankanın kaynaklarını emre hazır bulundurduğu para stokunu meydana getirir. Ve bankanın istihsal unsuru ve faaliyet âmilidir. Bankalarda kaynak tedarik ve temini işletme tekniği itibarıyla faaliyet ve sermaye devrinin tedarik safhasını teşkil eyleyler. Diğer bir deyişle bankaların kaynak ve imkân tedariki bankanın finansal yapısını ve finansmanını meydana getirir.

Aşağıda her biri ele alınıp inceleneceği üzere; bankaların kaynakları da esas itibarıyla öz ve yabancı olmak üzere iki menbadan sağlanır. Bunlar: 1 — Aksiyon çıkarmak suretiyle topladıkları özsermaye ve biriken ihtiyatlarla, 2 — Çıkarılan tahvil, kabul edilen mevduat ve merkez bankası reeskont ve avans imkânı ile diğer kaynak ve imkânlardan toplanmaktadır.

Genellikle yatırım ve ikraz bankalarında özkaynak ve uzun vadeli yabancı kaynak, ticaret bankacılığında da, kısa vadeli yabancı kaynak hakimdir.

Yazımızın konusunu esas itibarıyla ticarî bankacılık teşkil eylemektedir. Esasen bankacılık denince daha ziyade ticaret bankacılığı aklı gelir.

İlk zamanlarda bankalarda özsermaye önemli idi. Fakat bankalarda mevduat halinde toplanan paraların başkalarına ödünç verilerek devir edilebilmesiyledir ki, bankacılığın esrarı denilen mevduat icat olmuş, günümüzün tevdiat bankacılığı veya modern bankacılık doğmuş, özsermaye önemini kaybetmiş, yerini mevduat almıştır. İşte bu cihaz sayesinde fertlerin ellerindeki tasarruf ve servetlerinin emniyetle başkalarına devredebileceğine inanılarak tedavül kabiliyeti olmayan servetler iktisadi sahalara sevk olunmuş; işlemeye başlamış ve böylece ge-

rek bankalar gerek piyasa için döner bir kaynak ve kredi menbaı meydana gelmiş; iktisadî hayatın icap ettirdiği en uygun itibar mekanizması kurulmuş ve bankacılığın ihtiyaç gösterdiği geniş kaynaklar toplanabilmiştir.

Bu açıklamaların sonucuna göre, esas inceleme konumuz olan ticarî banakcılıkta bankaların kaynakları, ileride görüleceği üzere, muayyen ve mahdud sermaye ile çoğu topladıkları çeşitli mevduat, merkez bankası imkânı ve diğer banka muamelelerinden mütehassil kaynak ve imkânların hasılasıdır.

Bankaların malî idaresi de; esas itibariyle yukarıda esaslarını özetlediğimiz işletme finansmanının genel ilke ve kuralları dairesinde yürütülmekle beraber, bittabi kendi özelliğine de tabidir. Esas ve şekilleri yazımızın gerekli yerlerinde sırasıyla açıklanacaktır. Bununla beraber iyi bir banka finansman ve idaresinin herşeyden evvel, -banka kaynaklarının esasını mevduat teşkil etmesi itibariyle, ihtiyaç ve maksada uygun bir mevduat çekme siyaset ve plânı ile mevduat gücünü arttırmak, banka pasifinde yeralan diğer paraların kaynak ve imkân olarak kullanılabilir miktarını en uygun bir şekilde hesaplamak suretiyle bankanın kaynak ve imkân gücünü arttırmak; bu gücü iyi bir nakit ve plâsman plân ve programıyla dengeli bir şekilde yürütmek olarak hülâsa edebiliriz.

A. — Bankaların Özkaynakları (İç Finansmanı)

İşletmelerin iç finansmanını teşkil eyleyen özkaynaklar sermaye ve ihtiyatlardan toplanır. Genellikle özsermaye ve geniş anlamda özkaynak, işletmelerin bir kuruluş ve iç finansman aracı ve diğer taraftan işletme riski bakımından da, yabancı sermaye ve kaynakların bir teminat ve karşılığıdır.

Konumuz olan ticarî bankacılıkta özsermaye veya kaynak, genellikle bir kuruluş ve iç finansman aracı olmakla beraber, daha ziyade işletme ve banka riskinin bir karşılık ve teminatıdır.

Zira yukarıda belirttiğimiz üzere, teşebbüslerin finansmanına aracı olan bankaların, bu özellikleri itibariyle ihtiyaç gösterdikleri kaynak miktarı çok geniştir. Bu kaynağın özsermaye ile karşılanması mümkün değildir. Bu sebeple modern bankacılığın eseri olan mevduatın icadı ve kullanılması, ticarî bankacılıkta sermayenin kemmi değerini düşürmüştür. Sermaye daha ziyade yüksek kazanç ve riskli muameleler ve uzun vadeli kredilerle uğraşan bankalar veya spekülasyon bankalarıyla yatırım bankalarında kemiyet bakımından önemlilik göstermektedir. Hatta faaliyetlerinin esası gayri şahsi kredi mahiyetinde

olan uzun vadeli ikraz işleriyle uğraşan ipotek bankaları da; tahvil çıkarılması yolu ile uzun vadeli yabancı kaynak sağlayabildiklerinden özsermaye bu bankalarda da, sözünü ettiğimiz bankalar kadar kesin bir gereklilik ve önem göstermemektedir. Ancak bu bankaların çıkardıkları tahvillerin katsayısı mevduat katsayısı kadar yüksek değildir. Sermayenin kemiyet ve keyfiyet bakımından önem ve gereği, daha ziyade kâr ve zarar ihtimâli galip işlemlerle uğraşan spekülasyon bankaları için öncelikle sözkonusudur. Esasen bu bankalar tevdiat da kabul etmezler.

Sonuç olarak ; devamlı borçlanmak suretiyle milli tasarrufu ve ekonominin likiditesini toplayıp bir döner kaynak halinde kullanarak değerlendiren, böylece ekonominin likidite ve riskini nefsinde toplayan bankacılıkta, özsermaye veya kaynağın gereklilik ve ilişki derecesi, risk ve teminat olay ve kavramına daha yakın ve ilişkin bulunmaktadır. Esasen bankacılıkta öz sermaye, bankacılık faaliyetini teşkil eyleyen plasmanlarına sirayet eyleyemediği gibi, çoğu zaman bağlı değerlerin tümünü bile karşılayamamaktadır.

Şu halde konumuz olan ticarî bankacılıkta özsermaye veya özkaynak finansman unsuru olmaktan ziyade, bankanın uğrayabileceği risklerden dolayı bir karşılık ve özellikle bu bankaların esas kaynağını teşkil eyleyen mevduatın ve taahhüdlerinin bir teminat ve karşılığıdır.

Bu açıdan hareket eyleyen kanun koyucusu, iktisatçı ve bankacılarca, bankaların daha ziyade işletme riski bakımından asgarî bir sermayeye sahip olmaları lüzum ve ilkesi üzerinde düşünce birliğine varılmış ve konu incelenerek bir teknik ve mevzuat meydana getirilmeye çalışılmıştır. Fakat tatbikatta en az sermayenin miktar ve oranını tayin ve tesbit edecek esasları seçmek de kolay olmayıp bazı güçlükler doğurmuş ve bu sebeple de görüş ve sistem ayrılıklarına yol açmıştır.

Bugün bankacılık mevzuatını düzenleyen bütün kanun koyucuları en az sermaye ilkesini benimsemişlerse de, ölçü ve miktarının tesbitinde değişik sistemler kabulenmişlerdir. Şöyleki :

— Bazı kanun koyucuları, en az sermaye miktarını tayin ederken bankanın hukuk şeklini esas almışlardır.

— Bazı kanun koyucuları da, bankanın en az sermayesinin çalıştığı mahallin nüfusu ile orantılı olarak hesaplanmasını esas almışlardır.

— Bazı kanun koyucuları ise, bankanın en az sermayesinin mevduat ve taaahütleriyle orantılı olarak hesaplanmasını düşünmüşlerdir.

— Bazı kanun koyucular da, en az sermayenin günün şartlarını ve bankanın durumunu hususî surette inceleyerek, öngörülen objektif ve sübjektif faktörlere göre, yetkili bir makam tarafından tayin ve tesbit

olunmasını, daha isabetli ve elastiki görerek böyle bir usul kabullenmişlerdir.

■ Türk kanun koyucusu ise, en az sermaye ve tasarruf tevdiatı kabul katsayısı olmak üzere, ikili esasa dayanan karma bir sistem kabul etmiştir. Buna göre ;

a) Bütün bankalar merkez ve şubelerinin bulunduğu şehirlerin nüfusuna göre hesaplanmak ve 2 milyondan aşağı olmamak üzere en az sermaye bulundurmak (Bankalar Kanunu M. 6)

b) Kabul edeceği tasarruf mevduatını, özkaynaklarının belirli katsayısı ile sınırlı tutmak (Bankalar Kanunu M. 28) mecburiyetindedirler.

Bunlardan en az sermaye miktarının tayini hususunda bankaların mevduat ve taahütleriyle bir orantı kurmak sistemi, tabiatıyla daha rasyonel bir metod olacaktır. Diğer yandan bu ölçünün her bir bankaya göre yukarıda belirttiğimiz esaslar dairesinde yetkili bir makam tarafından tayin ve tesbit olunması, sistemi olgunlaştıracak ve tercihe şayan kılacaktır.

Bu durumda ortaya incelenmesi gereken bir konu çıkmaktadır. Bu oranın, yani özkaynak katsayısının esasları ve ölçüsü ne olacaktır?

Bilindiği üzere özkaynaklar bankaların maruz buldukları risklerin ve zararların bir karşılık ve teminatıdır. Bu durumda, her bankanın bulunduracağı özkaynak miktar ve oranının da, bankanın maruz bulunduğu risklere göre hesaplanması gereği ve sonucuna varılmaktadır. Bu amaçla bankanın maruz bulunduğu risklerin takdiri ve solvablite katsayısının hesaplanması gibi bir metodla belli edilmesi ve çıkarılması, daha doğru ve rasyonel bir sistem olarak mütalâa edilmektedir. Bu usuldè çeşidli banka muamelelerinin taşıdıkları riskler ölçülerek genel riskin topyekûn değerlendirilmesinin sağlanması esastır. Özkaynaklar için bu yeni katsayı, bankanın kullandığı kaynak ve imkânların tasavvur edilen risklerine nazaran ve işlem nevileri itibariyle hesaplanmakta olup klâsman katsayısı olarak ifade edilmektedir.

Ancak, bankacılık faaliyetinde riski ölçmek ve değerlendirmek kolay değildir ve bir hayli güçtür. Herşeyden önce, bütün faktörleri gösterebilen çeşitli risk istatistiklerine sahip olmak, tabii, gayri tabii, sübjektif ve objektif faktörleri ölçmek ve değerlendirmek icap eylemektedir. Bu ameliye ve değerlendirmeler oldukça müşkil olmakla beraber, zamanla yapılacak uygulamalar sonunda olgunlaşacağı da tabiidir. Risk istatistiklerinden elde edilmiş verilere göre hazırlanmış klâsman ve özkaynak kat sayıları sonucuna göre özkaynak oranı kademel' olarak 5-15 arasında değişebilmektedir.

Katsayı sisteminde ve bu katsayıların uygulanmasında, iktisadi konjonktür ve her bankanın tedavül hacim ve sürati, kendi durum ve şartları gözönünde bulundurulacaktır. Asgarî sermaye oranının tedavül hacmi geniş ve riski dağıtma kapasitesi yüksek olan bankalarda daha düşük, tedavül hacim ve sürati ve risk dağıtma kapasitesi dar olan bankalarda daha fazla olacağı muhakkaktır.

En az özsermaye bakımından Türk mevzuat ve sistemini yukarıda belirtmiş bulunuyoruz. Şimdi bankalarımızın hesabî ve fiili durumlarını veya diğer bir deyişle mevzuatın banka işlemlerindeki yansımasını gözden geçirelim.

Özel ticaret bankalarının 1965 sonu itibariyle birleştirilmiş safi (1) bilânçosundan :

(000) ilâvesiyle

Özkaynaklar	Bürüt		Net Yabancı	
	Yabancı kaynak		kaynaklar(2)	Plâsmanlar
646.933	8.787.090		5.915.826	5.942.949
Özkaynak yüzdesi		7,6		10,8
Özkaynak katsayısı		13,6		9,2

yukarıya çıkarılan rakkamlarda görüldüğü üzere, özkaynakların yüzde oranı, bürüt yabancı kaynaklarda % 7,6, net yabancı kaynaklarda % 10,9 ve plâsmanlarda % 10,8 dir. Özkaynak katsayısı ise, bürüt yabancı kaynaklarda 13,6, net yabancı kaynaklarda 9,18 ve plâsmanlarda 9,2 dir. Bu oran ve rakkamlar anormal sayılamaz. Zira, bankalarımızın idarî ve kanunî soruşturmaya, şüpheli ve çürük alacaklara geçen plasman ve alacak miktarı hakkında bilânço rakkamları ve tahlili istatistikî bilgiler elde bulunmadığından, bu konuda birşey söylemek mümkün olmamaktadır. Bununla beraber, götürü rakkamlar üzerinden kovuşturmaya geçen rakkamlarla kıyaslanırsa, gayri tabiiyet göstermemektedir. Buna rağmen dokuz bankanın nasıl tasfiyeye düştüklerini de, tahlili rakkam ve bilgilere sahip olmadan bir ilişki ve sonuca bağlamak kolayısıyla sistemin yeterli olup olmadığı hususunda bir sonuca varabilmek de, gerçekten güçtür. Bu durumda bu nisbetlerin riski dağıtmayan, normal çalışmayan küçük bankalar için bir emniyet unsuru olmadığı, ancak tedavül hacmi geniş ve risk dağıtma kapasitesine sahip optimal cesametteki bankalar için yeterli olabileceği sonucuna varılabilmektedir.

1 — Duru bilânço; muhtelif borçlular ve alacaklılarla sair aktif ve pasifin mahsuplaşılması sonunda kalan miktar esastır.

2 — Net yabancı kaynak; bürüt yabancı kaynaktan, kasa, bankalar ve kanunî karşılıklar kasası gibi hazır aktif tutarının düşülmesinden arta kalan miktarı temsil eyler.

Bu münasebetle bankalarımız özkaynaklarının yüksek olup olmadığı konusundaki düşüncelere de değinmek yararlı ve gerekli görülmektedir. Gerçekte kârlılık ve verimlilik bakımından bankaların normal veya en az sermaye ile çalışmaları makul ve arzuya şayandır. Ancak böyle hassas ve kritik bir sistemin uygulanabilmesi için, yukarıda söz konusu ettiğimiz üzere, bankalarımızda risk derecesiyle buna ilişkin solvabilite katsayısının ölçülmesi ve buna göre özkaynak katsayısının daha isabetli belirtilmesi gerekmektedir. Yukarıda da değindiğimiz ve yürüttüğümüz inceleme ve tartışmamızla bankalarımızda en az sermayenin veya özkaynak katsayısının plâsmanların risk derecesi ve net taahhüt miktarı nazarı itibara alınarak sübjektif ve objektif durum ve şartlara göre yetkili bir makam tarafından tesbit olunmasının, bankacılık icap ve tekniğine, memleketin şartlarına ve ihtiyacına daha uygun olabileceği sonucuna varılmaktadır. Böylece bankalarımızın aynı zamanda riskli işlemlerden kaçınmalarını sağlayabilecek bir otokontrol mekanizması da, vücuda getirilmiş olacaktır sanırız.

Bankalar da özsermayelerini çıkardıkları hisse senetleri ile sağlarlar. Yukarıda belirttiğimiz üzere, yaratıcı tasarruf erbabı banka hisse senetlerini satın alırlar. Paraya ihtiyaçları oldukları zaman da satarlar.

Bankalar kanununun 3. cü maddesine göre, bankaların anonim ortaklık halinde kurulması ve 4. cü maddesine göre de, hisse senedlerinin nakit mukabili çıkarılması, menkul kıymetler borsasında kote edilmesi ve % 51 nin nama yazılı bulunması gerekmektedir. Türk kanun koyucusu bu maddelerle bankalara aynı hisse getirilmemesini, hisse senetlerinin alım ve satımının herkese açık borsalarda yapılmasını ve çoğunun kimlerin ellerinde bulunduğunun anlaşılması amacını gütmüştür. Fakat memleketimizin iktisadî yapısı itibariyle banka hisse senetlerinin mahdut ellerde toplandığı görülmektedir. Bu hal, banka hisse senetlerinin kanunun amacı olan herkes tarafından alınabilmesini güçleştirmektedir. Hem de bankalarda, dolayısıyla idarelerinde, mahdud sermayedar grubunun hakim olması gibi bir durum yaratmaktadır.

İşletme ve bankaların, işletme ve idarelerinde mevzuat, teknik, tedbir ve basirete rağmen risk ve zarara uğramaları tabiidir. Bu itibarla bütün işletmelerin ve bankaların ileride vukuu muhtemel zarar karşılığı olarak kanunî ve ihtiyarî yedek akçe ayırmaları ve toplamaları, işletme tekniği ve kanun koyucuları tarafından öngörülmüştür. Yedekler aynı zamanda işletmelerde bir mali bünye takviyesi ve otofinansman aracı rolünü de görebilmektedirler.

Mevzuata göre bankalar; Bankalar kanununun 35. ci maddesi uyarınca ticaret kanununun ve esas mukavelelerinin mecbur kıldığı yedekten başka, yıllık safi kârlarından sermayelerine eş oluncaya kadar ve kullanıldıkça yenilenmek kaydıyla % 5 oranında ileride vukuu muhtemel zarar karşılığı ayırmaya mecbur tutulmuşlardır. Diğer taraftan bankalar, Bankalar Kanununun bu maddesinden ve ticaret kanununun 467. ci maddesinden yararlanarak statüleriyle düzenledikleri ek yedeklerle yüksek ihtiyat ve özkaynak toplayarak otofinansman yoluyla bünyelerini geniş ölçüde kuvvetlendirme imkânına da, sahip bulunmaktadır.

Böylece bankacılıkta yedekler çok önemli bir özkaynak unsuru rolünü oynamaktadırlar.

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.

KURULUŞ : 1946

Sermayesi ve ihtiyatları : 27.057.650

Her nev'i dahili ve harici Banka muamelelerinde

Sür'at, Kolaylık ve Emniyet

Yurt içinde 75 Şube

Dünyanın her yerinde muhabirleri vardır.

**Tasarruf mevduatı için Nişantaşı'nda tam konforlu
Apartman daireleri ve zengin Para ikramiyeleri**

G A R A N T İ B A N K A S I

Paranızın, İşinizin, istikbâlinizin Garantisidir.

ÖZEL YATIRIM BANKASI KANUN TASARISI ÜZERİNE

Doç. Dr. Mehmet YAZICI
(İstanbul İktisadî ve Ticarî
İlimler Akademisi Öğretim
Üyesi)

1. Konuya Giriş :

Günlük gazetelerden ve çeşitli kaynaklardan öğrenildiğine göre (*), özel sektörün orta ve uzun vadeli yatırım kredisi ihtiyacını karşılamak amacı ile bir «Özel Yatırım Bankası» Kanun Tasarısı, Millet Meclisine sunulmuştur. Böyle bir tasarının kanunlaşp kanunlaşamayacağı önceden kestirilemez. Ancak, tasarı kanunlaşmadan önce çeşitli görüş açılarından ele alınması şimdiden üzerinde durulması ve eleştirilmesi yerinde olur.

Sunulan bu yazıda, Tasarı'ya göre, kurulması öngörülen «Özel Yatırım Bankası»nın Türk Ekonomisine gerekliliği ya da gereksizliği üzerinde durulmuş ve elden geldiği ölçüde eleştirisi yapıp bir sonuca varılmıştır.

2. Kuruluş ve Amaç :

Tasarı'da, özel hukuk hükümlerine tâbi tüzel kişiliğe ve özerkliğe sahip bir «Özel Yatırım Bankası» kurulması öngörülmüş ve bu Bankanın amacı şöyle belirtilmiştir:

- Özel sektör sahasında sanayi, madencilik ve turizm teşebbüslerinin kurulmasını, tevsiiini, gelişmesini ve modernleştirilmesini teşvik etmek ve hızlandırmak,
- Yerli ve yabancı özel sermayenin bu teşebbüslere iştirâkini teşvik etmek, yardım etmek ve kolaylaştırmak,
- Yurt içinde gemi inşaatını teşvik ve finanse etmek,
- Memlekette etken bir sermaye piyasasının kurulup gelişmesini teşvik ve yardım etmek,

(*) Özel Yatırım Bankası Kanun Tasarısı, (Md. 1, 3, 4, 8 vs) ve gerekçesi, 9.Ocak. 1967 Cumhuriyet Gazetesi.

— Öncelik tanımak ve özendirici kredi tedbirleri uygulamak suretiyle sanayi ve madencilik yatırımlarını geri kalmış bölgelere yöneltmek.

Bu amaçlarını gerçekleştirmek için bankanın ne gibi işlemler yapacağı tasarıda belirtilmiş ve gerekli kaynaklar şöylece sıralanmıştır:

— **Öz Kaynaklar** : (Sermaye, ihtiyatlar, provizyonlar ve karşılıklar),

— **Yabancı Kaynaklar**: (Çıkarılacak tahviller hasılâtı; Hazinece Bankaya açılabilir krediler ve verilebilecek avnlar; Hazine kefâleti ile yerli mali müesseselerden sağlanacak krediler; Hazine kefâleti ile Milletlerlerarası Mali Müesseselerden ve hariçteki özel ve tüzel kişilerden sağlanacak krediler; Kanun ve kararlarla Bankaya sağlanan kaynaklar).

3. Banka Bolluğu :

Türkiye’de çeşitli amaçlar güden banka sayısı elliye ulaşmıştır. Çoğuzaman bu sayının çokluğundan yakınılmaktadır.

Kanunlar ve Kurumlar gereksinmeden (ihtiyaçtan) doğar. Kurulması öngörülen «Özel Yatırım Bankası»nın yukarıda belirtilen amaçlarını güden, Sınai Yatırım ve Kredi A. O., Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş., Etibank, Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası A.Ş. ve Denizcilik Bankası T.A.O. olmak üzere beş banka vardır ve işler durumdadır. Bu bankaların ilk ikisi özel sektör eliyle, öteki üçü de özel kanunlarla kurulmuştur. Bunlar kendi uzlanım dallarında tecrübe sahibi olmuşlar ve büyük emek ve masraflarla teknik, ekonomik ve mali uzmanlar yetiştirmişlerdir.

Görülüyor ki, Türkiye’de eksikliği çekilen ya da gerekli olan yeni bir Para Kurumu, başka bir deyişle yeni bir Banka değil, istenen ve gerekli görülen söz konusu görevlerin gereğince yapılmasıdır.

Varolan bu Bankalar amaçlarına ulaşamıyor, görevlerini gereğince yapamıyorlarsa, bu, yeni bir Banka kurmağı gerektirmemeli. Çünkü kurulacak yeni Bankanın bu amaçlara daha çabuk ulaşacağı, bu görevleri daha iyi yapacağı önceden söylenemez. Tam tersine, her yeni kurulan işletmede olduğu gibi, bir tutunma dönemi geçireceği, teknik, ekonomik ve mali alanlarda uzman sıkıntısı çekeceği ve tecrübeli yönetici bulmada güçlüklerle karşılaşabileceği söylenebilir. Bu durumda akla gelen en kısa yol, varolan Bankaları amaçlarına ulaşacak ve görevlerini gereğince yapabilecek bir durum ve düzene sokmaktır.

Türkiye’de imalât, madencilik, turizm ve gemi yapımı sanayi alanında yeni işletmelerin kurulması, varolanların genişletilmesi, geliştirilmesi ve yenileştirilmesi gerekir. Bunun için de, söz konusu sanayi

dallarının, ucuz fiyat ya da düşük faizle sermayeye ihtiyaçları vardır. Bu, yukarda adı geçen bankalarca sağlanamıyorsa, işte bunun nedenlerin araştırmak gerekir. Kısa bir soruşturma, bu bankaların Kaynak sıkıntısı çektiğini ortaya koyar. Nitekim bu durum Tasarı'nın gerekçesinde de şöylece belirtilmiştir:

«1950 yılında kurulmuş olan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ile 1963 yılında faaliyete geçen Sınai Yatırım ve Kredi Bankası mevcut kaynaklarıyla sanayi yatırım kredisi taleplerinin ancak çok az bir kısmını finanse edebilmekte, diğer sektörlerdeki uzun vadeli kredi ihtiyacı bütün şidetiyle devam etmektedir».

4. Kaynak (Fon) Azlığı :

Demek ki; varolan Bankalar, ellerindeki kaynaklar ölçüsünde sanayi yatırım kredisi isteklerini karşılayabilmektedir. Bundan başka, gerekçede ileri sürülen bu açıklamalar, yeni bir Banka kurmanın değil, varolan Bankalara kaynak bulmanın gereğini ortaya koymaktadır.

Devlet, özel sektör alanında, imalat, madencilik, turizm ve gemi yapımı sanayiini kalkındırmak ister. Bunun için bütçesinden ayırabileceği tutarı Hazineden verebileceği kredi ve avansları; hazine kefaleti ile yerli ve yabancı mali kurumlardan sağlayacağı kredileri, şimdiye kadar olduğu gibi, yukarıda adı geçen Bankalar eliyle ihtiyaç sahiplerine dağıtabilir.

Şöyleki, özel sektör imalat sanayiini kalkındırmak için, devletçe sağlanacak kaynaklar, şimdiye kadar olduğu gibi, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A. Ş. :, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası A. O.'na verilebilir. Bu Bankalar da, belirli koşullarla dağıtılmak üzere, aldığı bu kaynakları (fonları) objektif esaslara göre ihtiyaç sahiplerine dağıtırlar. O zaman «sanayi yatırım kredisi taleplerinin ancak çok az bir kısmı değil», daha büyük bir kısmı hatta hepsi finanse edilmiş olur.

Yukarda adı geçen imalat sanayiine orta ve uzun vadeli yatırım kredisi veren Bankaların fonlarının büyük bir kısmı devletçe ya da onun kefaleti ile yabancı mali kurumlardan tedarik edilmiştir. Kurulması düşünülen «Özel Yatırım Bankası» bu türlü kaynaklarla iş görmeği öngörmektedir. Demek ki; kurulacak Banka, ayrı ayrı uzlanım dalı olan bu iki bankanın işini kendi üzerine alacak, bu iki bankanın kaynaklarını daraltarak iş yapacaktır. Oysa, bu iki banka ne emeklerle tecrübeler edinerek, teknik, ekonomik ve mali uzmanlar yetiştirerek bu duruma gelmişlerdir. Bunların Türk Ekonomisine hizmetleri bilinmektedir. Bunların kaynaklarını daraltmak Türk sanayiine ne ölçüde yararlı olabilir? Böylece söz konusu bankaları geliştirmek yeni banka kurmaktan çok daha iyi olur kanısı ortaya çıkıyor.

· Bu iki Banka özel sektörce kurulmuş ve özel sektör imalat sana -

yiini kalkındırmağa uğraşmaktadır. Kendi kaynaklarını ve devletten ya da devlet kefâleti ile aldıkları kaynakları (fonları) hiçbir politik etki altında kalmadan, objektif esaslara göre, kalkınma plânı ilkelerine uygun olarak ihtiyaç sahiplerine kredi olarak vermektedirler. Kaynakları ölçüsünde görevlerini yapıp yapmadıklarını devletçe denetlemek güç bir iş değildir.

Yatırım Bankalarına verilen fonlar, belirtilen koşullara, amaçlara, bölgelere, kabul edilen işletmelere göre, kolayca tahsis edilebilir. Bu fonların muhasebesi, büsbütün ayrı tutulabilir, öteki fonlarla karıştırılmaz. Yatırım Bankalarının yapısı buna elverişlidir.

Maden sanayii için devletin ayırabileceği fonlar, 1935'de, özel kanunlarla kurulmuş «Etibank» eliyle kamu ve özel sektör işletmelerine dağıtılabileceği gibi, kurulması düşünülen «Maden Bankası» eliyle de istenen koşullarla ve objektif esaslara göre dağıtılabilir.

Bu bankalar da Sınai yatırım bankalarında olduğu gibi, verilen fonları istenen koşullarla, istenen bölgedeki belirli işletmelere, objektif esaslara göre, kredi olarak verebilirler. Bu fonların muhasebeleri ayrı tutulur, böylece denetimleri daha kolay ve çabuk yapılabilir.

Turizm sanayii için, 1962'de özel kanunla kurulmuş «Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası» vardır. Bu bankanın kuruluş kanunundaki amacı kamu ve özel sektör eliyle Türkiye'de turizm sanayiini kalkındırmaktır. Bu konuda uzlanıma gitmiştir. Devletin turizm için ayırabileceği fonlar bu banka eliyle ihtiyaç sahiplerine kredi olarak, yine yukarıda belirtilen objektif esaslara göre, dağıtılabilir. Uzlanıma gitmiş bu bankanın görevini alıp, yeni kurulacak ve birçok işleri amaç eden bir bankaya vermek ne ölçüde akla yakın olur.

Gemi inşaatı sanayii, büsbütün bir uzlanım işidir. Bu görevi, geçmiş çok daha eski fakat 1962'de özel kanunla bir Anonim ortaklık olarak kurulmuş Denizcilik Bankası T. A. O., üzerine almıştır. Bu Banka yalnız kendi ya da kamu sektörü için değil, özel sektör için de gemi inşaatı ve işletmeciliği kredileri vermektedir. Eğer görevini tam yapamıyorsa, bunun nedenlerini araştırmak gerekir. Devlet bu bankayı heran denetleyebilir. Gemi inşaatı için, devletçe özel sektöre ayrılabilen fonlar, uzlanıma gitmiş bu banka eliyle ihtiyaç sahiplerine dağıtılabilir. Bu fonlar için yukarıda yapılan açıklamalar, bu banka için de söylenebilir.

5. Kalkınma Plânının Görüşü :

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (*), özel sektörün yatırım kredisi ihtiyacının, kendileri için kurulmuş ve kurulacak olan kalkınma bankalarının karşılanmasını öngörmüştür. Söz konusu bankaların yine ö-

(*) Kalkınma Plânı Birinci Beş Yıl 1963-1967, s. 503.

zel sektör eliyle kurulması plânın temel ilkelerine daha uygun düşmektedir.

Bu temel ilkeye dayanarak imâlat sanayiinin orta süreli işletme kredisi ihtiyaçlarını karşılamak üzere 1963 yılı başında «Sınai Yatırım ve Kredi Bankası A. O.» kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. Plânda kurulması öngörülen Madencilik Bankası için de bugün «Bir taraftan T. O. dalar Birliği kendi teşebbüsleri ile, diğer taraftan hususi bankalar Maliye Bakanlığının direktifleri ile bir «Maden Bankası»nı kurmaya namzet bulunmaktadır» (**)

6. Özendirici Kredi Tedbirleri :

«Öncelik tanımak ve özendirici kredi tedbirleri uygulamak suretiyle sanayi ve madencilik yatırımlarını geri kalmış bölgelere yöneltmek» bir bankanın yapabileceği kolay bir iş olarak görünmüyor. Geri kalmış bölgelerde önce yol, su, elektrik gibi ekonomik altyapı yatırımlarının yapılmış olması, vergi indirimi ve benzeri özendirici tedbirlerin alınmış olması gerekir. Bu sayılanlar bütçe ve kanunlarla devletin yapabileceği işlerdir.

Devlet, bugünkü bankalara sağlayacağı fonlar için koyacağı özel koşullarla, geri kalmış bölgelerde uygulanmak üzere, özendirici kredi tedbirleri de alabilir. Bunun için, yeni bir banka kurmak yerine, denetimi kolay koşullar ileri sürmek, hem kolay, hem de uygulamaya daha elverişli görülmektedir.

7. Köklü Araştırma :

Bu yazıda adı geçen konuyla ilgili beş Bankanın yetkilileriyle yapılan görüşmede, Tasarı yapılırken bu bankaların görüşlerinin sorulduğu öğrenilmiştir. Böyle bir Tasarı hazırlanırken köklü bir araştırma gerekirdi. Tasarının tümü incelendiğinde köklü bir araştırma yapılmadığı anlaşılıyor, Bu eksiklik ya da yanlış davranışın daha geniş eleştirisini yapmak, bu yazı sınırlarını aşar.

Yalnız şunu belirtmek gerekir ki, herbiri bir uzlanım dalı olan söz konusu işler için, gerekli bankalar Türkiye'de vardır. Bu bankalardan bu işleri kısmen alıp, kurulması düşünülen bir bankaya vermek uygun bir iş değildir, üzerinde durulması gerekir.

Bir banka bu kadar çeşitli konuda uzlanıma gidemez. Tam ve kesin bilinmeyen karanlık ve bulanık kalınan konularda ise politik etkiler kendini daha çok gösterir. Açık kapılardan sızıntılar başlar. Objektif ölçüler uygulanamaz.

8. Sonuç :

— Yukarda yapılan incelemeler sonucu, Türkiye'de özel sektör eliy-

(**) Kromer, F. : Maden Bankası Nasıl Kurulacak? 6. Şubat 1967 Cumhuriyet, s. 2.

le kurulup işletilecek imâlat, madencilik, turizm ve gemi yapımı sanayii işletmelerine, orta ve uzun vadeli, tesis ve işletme sermayesi bularak, bunların kurulmasını, genişletilmesini, geliştirilmesini ve yenileştirilmesini teşvik ve hızlandırmak amacı ile yeteri kadar banka kurulmuştur. Bunlar ellerinden geldiği kadar görevlerini yapmaktadırlar.

— Bütün bu sayılan amaçlara tek başına ulaşmak için özel kanunla kurulacak bir «Özel Yatırım Bankası» Türk Ekonomisi için gereksiz görülmektedir.

— Eksikliği çekilen Banka değil, kaynaklardır.

— Elde fon varsa, belirli koşullarla varolan Bankalar'a verilebilir. Bu fonlar objektif esaslara göre, ihtiyacı olanlara kredi olarak, bu bankalarca dağıtılabilir. Devlet fon vereceği bankalara kabul ettireceği özel koşullarla, geri kalmış bölgelerde uygulanmak üzere, özendirici kredi tedbirleri alabilir ve bütün bunların denetimini gereğince yapabilir.

Böylece, Millet Meclisine sunulan Özel Yatırım Bankası Kanun Tasarısının ileri sürülen ve görünüşteki gerekçesinin gereksizliği ortaya çıkıyor.

ANADOLU

Anonim Türk Sigorta Şirketi

Türkiyenin En Eski ve En Büyük Sigorta Şirketidir.

İhtiyat ve Sermayesi : 51.358.887

Telgraf adresi : İMTİYAZ - İSTANBUL

Posta Kutusu : 845 - KARAKÖY

Telefon No. : 44 75 50

YANGIN

NAKLİYAT

KAZA

HAYAT SİGORTALARI

Ticari ve Sinaî müesseseler personeli için en modern ve en ehven
GRUP SİGORTALARI

Bütün sigorta hizmetleriniz için en müsait şartlar «ANADOLU SİGORTA» da
**TÜRKİYE İŞ BANKASININ BÜTÜN ŞUBE VE AJANSLARI ŞİRKETİN
ACENTELERİDİR.**

ŞUBEMİZ : İzmir Şubesi: Birinci Kordon Cad. Tel.: 35145, P. K. 218 - İZMİR

**BÜROLARIMIZ : Galata Bürosu: Bankalar Cad. Ankara Han, Tel: 44 39 49
P. K. : 1371 - KARAKÖY**

Adana Bürosu : Abidinpaşa Cad. Saygan İşhanı Kat: 2 No. 52 - 54.

AMERİKÂN BANKACILIĞININ GELİŞİMİ (*)

Yazan: E. Shermans ADAMS

Çeviren: Necdet DURAKBAŞA

BANKA YÖNETİMİNİN GELECEĞİ

Önümüzdeki yıllarda banka sevk ve idaresinin karşılaşacağı mes'e-
leler ve imkânlar neler olacaktır? Banka yönetim san'atı ne yolda deği-
şiklikler gösterecektir? Ve bunların banka gelirlerine ve bankalar hisse
senetlerine etkileri neler olabilir?

Bunlar, bellibaşlı bankacılar, iktisatçılar ve menkul kıymet tahlil-
cileri arasında yaptığımız anketin 2. kısmını teşkil eden konulardır.

Önce, banka gelir ve masraflarını etkileyen temel unsurları tetkik-
le işe başlayalım.

Genişleme İmkânları

Ankete katılanlar, bankacılığın çeşitli alanlarında birçok imkânları
mevcut görüyorlar. Mevduat artışı, ikrazlarda artma, mevcut hizmet-
lerin geliştirilmesi, yeni hizmetler arzı ve yeni piyasalara girebilme.

Yenilikler konusunda, her 3 grup da elektronik makineler kulla-
nılmasını, gelecekte kazanç sağlayacak en belirli unsur olarak görmüş-
lerdir. Bu hizmet, bu alanda diğerlerini geride bırakmıştır.

Daha sonra, kredi kartları gelmektedir. Diğerleri ise factoring (**),
leasing (***), ortak fonlar ve danışma hizmetleridir. Çok az iştirâk-
çi, senet, çek tahsilini ve ipotek işlemlerini zikretmişlerdir.

(Çevirenin Notu)

(*) Journal of the American Bankers Association'ın Aralık/1966 sayısından çev-
rilmiştir. Bu makalenin ilk kısmı Banka Dergisi Şubat/1967 sayısında yayın-
lanmıştır.

(**) Factoring: Senetsiz alacakların Bankaca değerlendirme ve takibi anlamına
gelmektedir.

(***) Bu hususta Alp Gürus'un Banka Dergisinin Aralık/1966 Sayısındaki «Yeni
Bir Finansman Aracı; Leasing» adlı yazısına bakılabilir.

Dikkati çeken bir husus, yapılan araştırmalarda çoğu kimsenin bankaların mali tavsiyeler ve danışma hizmetlerini artırmaları temennisinde bulunmalarına karşılık, bankacıların halka bu gibi hizmetleri genişletmeği tasarlamamalarıdır. Muhtemelen, bankacılar bu işin istifadelili bir şekilde yapılabileceğinde şüphelidirler.

Geçen yıllarda, esham-tahvilâta yatırım konusundaki tavsiye hizmetleri Federal Reserve sistemine bağlı başlıca bankaların (*) toplam gelirleri içersinde % 7 kadar bir yer tutmakta idi. Hemen bütün iştirâkçiler bir gelir kaynağı olarak bu hizmetin gittikçe daha da fazla önem kazanacağı ümidindedirler. Bu alanda daima geniş bir imkân olmuştur ve bellibaşlı bankacılar şimdi daha büyük ölçüde bu imkânın kullanılabiliceği inancındadırlar. şüphesiz bu sonuç, banka yönetiminin çaba göstermesi suretiyle gerçekteşebilir.

Diğer Gelir Kaynakları

İştirâkçiler esham-tahvilât alım-satım ve yatırım işlerinden gayri alanlardaki gelir artışlarının da önemli olacağında müttefiktirler. Çoğu iştirâkçi, elektronik makineler ve kredi kartları hizmetlerinin sağlayacağı gelirlerden başka, diğer hizmet alanlarındaki komisyonlarda artışlar olacağını belirtmişlerdir. Eski bir A R C B (**) Başkanı şöyle diyor: «Bankalar, hizmet komisyonu tarifelerini gözden geçirmelidirler. Maliyetler çok arttığı halde hizmet komisyonlarında yıllardır bir değişme olmamıştır.»

şunu da hatırdada tutmak gerekir ki, iştirâkçiler mevduat ve ikrazlarda artışlar olacağı düşünceindedirler. Önceki makalemizde belirttiğimiz gibi, gelecek 10 yıl içinde, mevduat ve ikrazlardaki gelişmenin her yıl % 8 nisbetinde olması beklenmektedir. Bu duruma göre, diğer alanlardaki cazip imkânlara rağmen, banka gelirlerinin en büyük -muhtemelen % 80 in üzerinde- kısmı, mevduat celbi ve ikrazlar olarak esas bankacılık faaliyetlerinden doğmağa devam edecektir.

Yine bu arada dış muamelelerdeki gelişmeye işaret etmek lâzımdır. Bir kısım bankalar için bu alanda büyük imkânlar vardır.

Hizmetlerin Fiyatının Tesbiti

Artan hizmet hacmine ve yeni hizmetlere ilâveten, bellibaşlı ban-

(*) Federal Reserve City Banks: 12 büyük şehirdeki Federal Reserve Bankalarına tekâbül etmektedir. (Çevirenin Notu).

(**) Association of Reserve City Bankers.

kacılar hizmet komisyonlarının önemli ölçüde artırılabilceği ümidindedirler. Tanınmış bir iktisatçı, «bunu yapmak zorundadırlar» diyor.

Her 3 grup iştirâkçi -bankacılar, iktisatçılar ve menkul kıymet tahlilcileri- hizmet komisyonlarının yükseltilmesini, gelirler yönünden esas bir unsur olarak görmekte-dirler. Bir kısmı, bilânço rakamlarının yükseltilmesinden çok, komisyonlar üzerinde durulmasını tavsiye etmiştir.

Bazıları ise, kesif rekâbet karşısında, bu alanda çok şey yapılabileceğinde şüphelidirler. Bu hususta tipik bir misâl, büyük bir New England Bankasının İdare Meclisi Başkanının şu sözüdür: «Hizmetlerin daha iyi fiyatlandırılmasının anahtarı, bankaların hizmet maliyetleri üzerinde açık ve doğru bir fikre sahip olmalarındadır. Büyük millî bankaların çoğu, maliyetlerin sıhhatli şekilde tesbitini yaparlarsa, hizmet fiyatlarını (komisyonları) gereğince tesbite de imkân bulabilirler.»

Bankacı iştirakçilerin üçte biri ikraz faizlerinde esas faiz haddinin gittikçe daha az yer tutacağını tahmin ediyorlar. Bu tahmin, iktisatçı iştirakçilerin yarısı ve menkul kıymet tahlilcilerinin büyük bir çoğunluğunca paylaşılmaktadır.

Bir ihtimâl, vadeli ikrazların, ergeç, esas faiz haddini aşabileceğidir. Diğer bir ihtimâl, bankacıların, gerçekte esas faiz haddine hak kazanmıyanları tefrik ederek bunlardan bu faiz haddi üzerinde az veya çok bir imkân sağlayabilmeleridir. Çoğu bankacılar bunu söylemenin kolay, fakat yapmanın zor olduğunu, ama herhalde yapılmak gerektiğini belirtiyorlar.

Bir Ortabatı Bölgesi Bankacısı şöyle özetliyor: «Bazı hesaplar dısında, esas faiz sadece heran geri istenebilir ikrazlara hasredilecektir.»

Verimde Artış

Bankacılar, iktisatçılar, menkul kıymet tahlilcileri gelecek 10 yıl içinde, elektronik makinelerin kullanılması (otomasyon) ve diğer gelişmiş usullerin iş veriminde ve herhalde eleman başına düşen verimde büyük artışlar sağlayacağı ümidindedirler. Ancak, verim artışının yeterli ölçüde maliyetlere in'ikâs edebileceği hususundan emin bulunmuyorlar.

Geçen yıllarda, eleman başına iş verimi hayli artırıldığı halde, bunun maliyetlere in'ikâsının personel masrafları ve diğer maliyetlerdeki artışlarla tamamen, hatta fazlasiyle telâfi edildiği bir gerçektir.

Artan verimlilik ve yükselen maliyetler arasında yarışma şeklinde

ki bu temâyülün devam etmesi beklenmektedir. Çoğu bankalar bugünden diğer sanayi kollarının verdiği ücret ve imkânları personeline sağlamış bulunuyorlar. Öteyandan, gelecek yıllarda, geçmiş yıllara göre iktisadi hayatın tümünde ortalama ücret seviyesinin daha fazla bir artış göstermesi ümit edilebilir. Banka gelirleri konusunda en kötü ihtimâl, şüphesiz, personel masrafları ve diğer maliyetlerdeki artışın, mevduattan, gelir getiren aktif kalemlerden ve diğer kaynaklardan sağlanacak gelirlerdeki artışlarla ahenkli olmamasıdır. Bu, banka kârlılıklarını etkileyecek en önemli unsurdur.

Maliyetlerin Kontrolunun Önemi

Cevaplarda her 3 grubun üzerinde durduğu belli başlı bir husus, maliyet kontrolü ve maliyetlerin düşürülmesine verilen önemdir. Bu, çoğu banka için kârlılığın sağlanabileceği veya kaybedileceği bir alandır. Yine bu, geniş tasarrufların veya zararların olabileceği bir alandır.

Çoğu iştirakçiler, maliyetlerin kontrolunda bazı bankaların diğerlerine göre hayli elverişli durumda olacakları, bir kısmının ise aksine iyi durumda olmayacakları düşüncesindedirler. Şüphesiz, çeşitli bankaların kâr ve zarar durumları, geniş ölçüde, sevk ve idarenin banka faaliyetleri maliyetlerini düşürebilmesine bağlıdır.

Elektronik makineler bölümünü ele alalım. Bu alanda geniş kazanç imkânı olduğu mutabık kalınan bir husustur. Fakat, büyük kayıp imkânı da mevcuttur. Bu işin, uygun şekilde, elemanlarına verilmesi, çalıştırılması, hizmet maliyetinin hesaplanması, pazarlanması ve kontrol edilmesi sevk ve idareye düşen bir sorumluluktur.

Aynı şey, daha büyük ölçüde mutad bankacılık faaliyetleri için sözkonusudur. Halen bankalarda çalışanlar, müesseselerinin kârlılığına eskilerde olmayacak önemde yardım etmek fırsatına sahiptirler ve bunun gerçekleştirilebilmesini sağlamak yüksek sevk ve idarenin sorumludur.

Sevk ve İdare İlimi

Anketin ortaya koyduğu diğer bir nokta, önümüzdeki yıllarda bankacıların modern yönetim tekniklerine daha fazla önem verecekleri hususudur. Bankacının temel görevlerinin yapısı değişmektedir. Banka sevk ve idare san'atı da daimi bir oluş halindedir.

Meselâ, aktiflerin sevk ve idaresini ele alalım. Önceki makalemizde belirtildiği üzere gelecek on yılda, ikrazlar/mevduat nisbeti önceki

yıllardan daha yüksek olacaktır. Böylece, bankacılar kârla nakitle yetin-
meği öğrenmek mecburiyetinde kalacaklar ve şüphesiz likidite durum-
larını takip, tahmin ve yönetmede daha sistematik yollar bulacaklar-
dır. Bunu başaramayanlar, en iyi müşterilerini rakiplerine kaptırarak-
lardır. Bir kısım iştirâkçiler, çoğu bankalar için aktiflerin idaresini
kâr-zarar durumunda belli başlı müessir olarak görmekteyiz.

Pazarlama, diğer önemli bir işidir. Önceleri bankacılar faaliyetleri-
nin satışı işine, pek önem vermezlerdi. Özellikleri, «evet» veya «hayır»
demek idi. Dayanır malların finansmanı ve banka kâr imkânlarının
daralması ile bankacılar daha ziyade piyasaya yöneldiler. Gelecekteki
sert rekâbette piyasa araştırması, pazarlama politikası ve tekniklerine
daha fazla yer vereceklerdir.

Az sayıda iştirâkçiler elektronik makinelerle araştırma ve karar
verme tekniklerinin sevk ve idarede daha büyük ölçüde kullanılabile-
ceğini belirtmişlerdir. Ancak, genel olarak, bellibaşlı bankacılar bu
alandaki imkânlardan fazlaca etkilenmiş görünmemektedirler.

Daha Çok Plân

Bir iştirâkçi dışında anketimize katılan diğerleri şu soruya evet
cevabı vermişlerdir : Bankacılar geçmişe göre gelecekte plânlamaya
daha fazla önem vermek durumunda mıdır?

Batı sahilinden bir bankacı diyor ki: «plânlama, geleceği tanzim e-
debilmenin anahtarıdır»; kaldı ki, bankacılar büyük bir istikbal ümit
ediyor ve ona göre kendilerini hazırlıyorlar .

Ardı sıra gelen sorumuz ise daha derin düşünmeyi gerektiriyordu:
«Şayet böyle ise, özellikle ne gibi bir plânlama düşünüyorsunuz?»

Yukarıda sözü edilen aktif kıymetlerin plânlaması, pazarlama
plânlaması en çok işaret edilenlerdir. Bu arada kâr plânlaması da var-
dır. Bazı bankacılar bu soruya, «akla gelebilir her çeşit plânlama» şek-
linde karşılık vermişlerdir. Çoğuna göre ise, esas itibarıyla plânlama,
gelir ve masraflarla ilgili olarak ihtiraslı, fakat mümkün amaçların ve
bunların gerçekleştirilmesini sağlayacak politika ve programların tes-
bitidir.

Büyük bankalarda, çoğu kere plânlamaya ademi merkezîyet esası-
na göre «kâr-zarar merkezleri» tesisi, gelir ve masrafların kontrolü da-
hildir.

Son yıllarda, bütün bankalar, özellikle orta ve büyük çapta ban-
kalar kâr-zarar plânlaması üzerinde gittikçe daha fazla duruyorlar.

Hatta şöyle bir deyim yerleşmiştir. Onsuz (kâr ve zarar plânlamasız) iseniz, onu (kârı) elde edemezsiniz.

Diğer konularda plânlamalar da iştirâkçiler tarafından belirtilmiştir. Bunlar arasında önemlileri; personel, organizasyon, otomasyon, yeni hizmetler, usul ve teknikler, sermaye ve hatta pasif kalemler yönetimi plânlamalarıdır. Bazı büyük bankalarda personelin gayretlerine rehberlik aracı olarak ve bunları değerlendirme, mükâfatlandırma amacıyla plânlamaya daha çok gidilecektir. Bir iktisatçı, her çeşit plânlamada artış beklediğini belirttikten sonra şöyle özetliyor: «Her çeşit plânlamaya gidiş ve oturduğu yerde kazanç şeklinden ayrılış»

Elektronik Makinelerin Daha Fazla Kullanılması

Plânlama faaliyetlerindeki artışa muvazi olarak, iştirâkçiler banka sevk ve idaresinde elektronik makinelerin gittikçe daha fazla ölçüde kullanılacağına anlaşıyorlar. Elektronik makineler yönetim kararları vermeyecektir; ancak karar verme işinde bir yardımcı olarak daha geniş ölçüde kullanılacaklardır. Hiç değilse orta ve büyük bankalarda sevk ve idareye gerekli bilgilerin toplanmasında temel bir rol oynayacaklardır.

Bir Federal Reserve Bankası Genel Müdürüne göre, elektronik makinelerin bu alanda esas işi; sevk ve idarenin politikasını tesbitte, plânlarını yapma ve kararlarını vermede kullanacağı «her çeşit bilgilerin sür'atle temini ve değerlendirilmesidir.»

Bankacılar elektronik makinelerin kredi kararları verme hususunda bir yardımcı olarak büyük ölçüde kullanılıp kullanılmayacağına görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Bazıları, şahsi kredilerde bu konuda büyük istikbâl görüyorlar. Dikkati çeken bir husus, kredi değerlendirilmesinde elektronik makinelerin geniş ölçüde kullanılacağına menkul kıymet tahlilcilerinin müttelik olmalarıdır.

Büyük bir bölge bankası İdare Meclisi Başkanı diyor ki: «İkraz ve kredi işlerinde köklü tecrübe sahibi olan bankacılarımızın hepsi, kredi kararları vermede elektronik makinelerin büyük ölçüde kullanılmayacağını belirtmişlerdir. İkraz ve kredi alanında daha az tecrübe sahibi olanlarımız ise, aksini söylemişlerdir. Bu durum, elektronik makinelerin ikraz işlerinde ihtisas sahibi bankacıların yerini mi alacağına, yoksa gerçekten kredi kararlarında elektronik makinelerin mahdut bir değer taşıdığına mı delâlet etmektedir, pek kestiremiyorum.»

Elektronik makinelerin diğer alanlarda karar verme işlerinde daha fazla kullanılacağına anlaşanlar çoğunluktadır. Bu görüş, iktisat-

çılar, menkul kıymet tahlilcileri ve çoğu bankacılar arasında yaygındır. Elektronik makineler özellikle aktif kalemler sevk ve idaresinde, yatırımların tahlilinde ve kâr-zarar plânlamasında faydalı olabilir.

Anahtar Mes'eleler

Ana noktaları ortaya koyabilmek ve unutulmuş hususları çıkarabilmek üzere iştirâkçilere şu soru sorulmuştur: «Banka yönetiminin hangi yönleri sizce kârlılık üzerinde en fazla tesir icra edecektir?»

Bu sorunun karşılıkları arasında çoğuna daha önce dokunmuştuk: İş inkişafı, komisyonların gözden geçirilmesi, maliyet kontrolü, aktiflerin idaresi, pazarlama, kâr-zarar plânlaması, diğer alanlardaki plânlamalar ve sevk ve idare ilminin uygulanması. Çoğu bankacı otomasyon uygulaması hakkındaki kararların, müesseselerinin kâr-zarar durumunu büyük ölçüde etkiliyeceğini işaret etmişlerdir.

Bir kısım iştirâkçiler ise, personel politikasının çeşitli yönlerini ileri sürmüşlerdir. Bu arada, personelin alınması, yetiştirilmesi ve yetkili kademelere hazırlanması üzerinde durulmuştur. Bankacılığın git-tikçe kompleks bir hal alması, banka personelinin vasıfları üzerinde durulmasını, özellikle yönetici mevkiinde olanlar için, eskiye göre çok daha önemli kılmıştır. Özellikle, küçük bankalarda, ehliyetli yönetici bulunması zor bir mes'ele olmakta devam edecektir.

Yönetici Yetiştirme Programları

Bütün bunların yönetici yetiştirme programlarına etkisi ne olacaktır? Hangi konular gelecekte eskisine göre daha önem kazanacaktır?

Her üç grup da, yöneticilerin yetiştirmelerinde 2 konunun gelecekte fazla önem alacağını söylemişlerdir: 1) Sevk ve idare ilmi, 2) Pazarlama ve iş sağlama. Bankacılar ayrıca banka muameleleri konusunda yetkinliğe işaret etmişlerdir. İktisatçılar Hükûmetle olan ilişkileri ileri sürmüşlerdir. Bütün gruplar, gelecekte muhtemelen en az önem atfedilecek hususun yatırımlar olacağına anlaşmışlardır.

Çoğu bankacılar bugün de kredi tahlilleri ve ikraz tecrübesini bankacıların yetiştirilmesinde esas konular görmektedir. Çoğu iktisatçı ve menkul kıymet tahlilcisi ise aynı fikirde değildir. Onlar bu konuda şöyle düşünüyorlar: İkrazlarda bulunmak gelecek yıllarda banka yöneticisinin karşılaçağı muğlak ve çeşitli mes'eleler için yeterli değildir. Banka yöneticileri, ikraz işlerinde tecrübeli kimseler olmaktan çok, sevk ve idare san'atını hazmetmiş kimseler olacaktır. Bu görüş bazı bankacılar, özellikle gençler arasında paylaşılmaktadır.

Kârlılık Durumu

Bu çeşitli faktörlerin gelirlere ve kârlılığa etkisi nedir? Banka işlemlerinin kârlılık nisbetleri ne olacaktır?

Ne yazık ki, nasıl bir kârlılık nisbeti kasdettiğimi iyi anlatamamış olacağım ki, cevaplar beklenen kadar faydalı ve tutarlı olamadı.

İştirâkçiler, kâr paylarının daha çok daralacağını düşünenler ve ya bugünkü durumunda kalacağı fikrinde olanlar şeklinde hemen de eşit sayıda iki kısma bölündüler. Çok azı da tasarladığı kâr payını tarif etmek lüzumunu duydu.

Kârlılık payları, belki bu tarz hesabı kolay olduğundan, çoğu ke-re, işlemlerin net kârlarının bütün gelirler içerisindeki nisbeti şeklinde tarif edilmiştir. Öteyandan, banka kârlılığı üzerinde daha belirli bir ölçü, gelir getiren aktif kalemlerin kârlılık nisbetidir ki tüm ikraz ve yatırımlardan sağlanan net kazancı ifade eder.

Kârlılık nisbetlerinden bir sonuca varılabilmesi için önce birbirinden farklı bu iki kârlılık ölçüsünün hangisinden söz edildiğini bilmek gereklidir. 1961, 1962 ve 1963 yıllarında her iki nisbet de büyük ölçüde düşmüştür. O tarihten bu yana, gelir getiren aktiflerin her 1000 dolarına karşı gelen kârlılık istikrarlı şekilde artmıştır. 1966 yılının ilk 6 ayı için bu nisbet, bütün bankalarda 1965 yılından ve 1955-1959 yılları ortalamasından daha yüksektir.

Net kârların, umumî gelirlere nisbetinin daha az müsait seyretmesi ise kolayca izah edilebilir. Faiz hadleri seviyesi yükselince, işletme masrafları ve umumî gelirler büyük ölçüde artmış ve bunlar arasındaki fark, gelirlere nisbet olarak hesaplanınca tabii olarak azalmıştır. Öteyandan, bu artış, ikraz edilmiş veya yatırılmış dolarlara göre kazanç şeklinde hesaplanırsa, fonların maliyetini, bunlardan ne kazanıldığını ve aradaki farkı (kâr payını) gösterir. Bu kârlılık nisbeti çok da ha istikrarlı olup 1963 den bu yana bazı artışlar göstermektedir.

Bu bilgiler, çoğu bankaların, gelir kalemleri üzerindeki baskıyı yocketmede, sanılandan ve kendilerini sandıklarından, daha başarılı olduklarını açıkça ortaya koymaktadır. Kurumlar Vergisi nisbetlerinde yapılan indirimler 1964 ve 1965 neticelerini sağlamış ise de, 1966 yılının ilk 6 ayındaki gelişme, başkaca bir vergi indirimi olmaksızın elde edilmiştir.

İşin Sonu

Çeşitli menkul kıymetler dikkate alınınca, esas düşünce banka adı

hisse senetlerinde hisse başına kârlılığın artacağı tahminidir. Geçen 10 yılda önde gelen bankaların hisse başına gelirleri her yıl ortalama % 5,7 nisbetinde ve toplam olarak % 74,1 kadar bir artış sağlamıştır. Bu, Dow Jones (*) Sanayii ortalamasından epeyce yüksek ve Dow Jones umumi hizmet müesseseleri endeksi ile ise hemen aynı seviyededir. Son 3 yılda, bankalar hisse senetlerinde temettü nisbetlerindeki artış % 7,3 olmuştur.

Belli başlı bankacıların dörtte üçü banka kârlarında gelecek on yılda da son 3 yıldaki ölçüsünde -yani her yıl % 7,5 kadar- bir artış olacağı düşüncesindedirler. Menkul kıymet tahlilcilerinin ise yarısı % 7,5 nisbetinde bir artış, geri kalanı bundan daha az bir artış beklemektedirler. Bunların çoğu % 6 nisbeti üzerinde anlaşkırtırlar. Bu artış nisbeti dahi son on yılda diğer çoğu sanayi müesseselerindeki artıştan yüksektir.

Tesadüfen olacak, iştirâkçi bankacılar kendi bankalarının diğerlerinden daha fazla kâr sağlayacağı ümidindedirler. Bu, muhtemelen kendi ekibine güvenden ileri gelmektedir. Bununla birlikte, bir çoğu da, büyük bankaların, ortalamanın üzerinde bir kâr artışı elde edebileceğini düşünüyorlar.

Banka Hisse Senetlerinin Durumu

Banka sermayeleri nisbetinde daha da bir azalma olması muhtemeldir. Böylece, çoğu bankalar için hisse başına gelir, umumî gelirlere nisbetle daha fazla yükselmiş olacaktır. Bu görüş her 3 grup iştirâkçilerin çoğunluğu tarafından paylaşılmaktadır. Bunlar, banka sermayelerinin tehlikeli şekilde azalmasını arzulamıyorlar, ancak mevduata ve riskli aktiflere nisbetle daha az sermaye tutmak için tedrici bir çaba gösterilmesini istiyorlar.

Aynı zamanda, yabancı sermayenin, genel sermaye içerisindeki nisbeti zamanla % 20 den % 30 a çıkarılabilir. Şu şartla ki, bu sermaye, hisse senedi sermayesi gibi kullanılabilir. Bu durum, genel sermayeye nisbetle hisse başına geliri artıracaktır.

Bunlardan başka, bazı bankaların gelecek yıllarda, daha serbest bir temettü politikası takip etmeleri beklenebilir. Bu husus, çoğu bankacılar ve menkul kıymet tahlilcileri tarafından tahmin edilmektedir. İktisatçılar ise bu konuda şüphelidirler.

Bilindiği üzere, uzun yıllar bellibaşlı bankaların dağıttığı temettüler çoğu sanayi ve diğer teşebbüslerden hayli düşük kalmıştı. Birçok tahlilciler, gelir durumlarına göre, banka hisse senetlerinin neden daha az fiyatla satılabildiğinin belli başlı sebebini burada görüyorlar.

(*) Dow Jones Amerika'da bir endeksi ifade etmektedir. (Çevirenin Notu).

Muhakkak ki, birkaç yıl öncesine kadar, bir bankanın sermaye temini için kârlarını dağıtmaması veya yeni hisse senedi çıkarması yegâne yollar olarak tanınıyordu ve çoğu bankalar da bunu yapmışlardır. Bugün ise, yabancı sermaye, banka sermayelerinde diğer önemli bir imkân olarak -en ucuzu değilse bile- belirmiştir. Bugün öz sermaye nisbetini yüksek tutmak için fazla bir sebep yoktur.

Bankacıların mutaasıp düşüncelerini değiştirmekte ağır davrandığı kanısında olan bir tahlilci şöyle diyor: «Çoğu bankacılar yabancı sermayeye halâ en kısa zamanda öz sermaye ile değiştirilecek bir çare gözü ile bakıyorlar. Bankacılar genellikle yabancı sermayeyi, sermayelerinin devamlı bir yüzdesi olarak kabul etmeğe yanaştıkları zaman, temettü politikasının rahatlıyacağını sanıyorum.»

Önümüzdeki yıllarda bu yolda esaslı bir gelişme olursa, temettü payı, hisse başına gelirden şüphesiz daha fazla artabilir ve bazı menkul kıymet tahlilcilerine göre bu takdirde, banka hisse senetlerinin daha yüksek fiyatla satışı mümkün olur.

Hisse senetlerine yatırım yapanların, genellikle, anketimize katılanların banka gelirleri konusundaki nikbin görüşlerini paylaşmadıkları bir gerçektir. Çoğu analistlere göre, banka hisse senetlerinin 1966 Ocağındaki fiyat durumu, halkın bunlarda % 3-5 den fazla bir artış olacağı ümidinde olmadığını göstermekte idi.

Böylece, ankete katılanların yarısından fazlasının uzun vadede yatırım yapacakları için, halihazır fiyatlarla banka hisse senetleri satın alınmasını en cazip bir imkân olarak görmelerini tabii saymaktır. Diğerleri ise bu yatırımı «oldukça cazip» görmüşlerdir. Cazip bulunmayan ise hiç olmamıştır.

Bankacılar, iktisatçılar ve tahlilciler şüphesiz bankaları biraz kayırmış olabilirler. Ama ne ölçüde kayırmışlardır, mesele burada!..

Olaylarla Yüklü Bir Gelecek

İşaret edilmek gerekir ki, araştırma anketimiz sadece bankacıların iç işlerdeki sorumluluklarına yöneltilmiştir. Şurası muhakkaktır ki, bankacıların halkla olan, dış sorumlulukları da artmağa devam etmektedir. Şüphesiz bu durum da yeni mes'eleler ortaya çıkarmakta ve banka yönetiminde daha fazla zaman ve enerjiyi gerektirmektedir.

Özetlenirse; önümüzdeki yılların banka yönetimi için ilgi çekici ve çeşitli mes'elelerle yüklü olduğunda şüphe yoktur. Bankalar halka yeni hizmet alanları açarak ve daha iyi hizmet şartları hazırlıyarak kârlarını artırma imkânı bulacaklar, Amerikan ekonomisinin gelişmesinde yapıcı bir rol oynayabileceklerdir. Her bankacının temel sorumluluğu müessesesinin bu imkân ve şartlara intibâkını kollamak olacaktır.

REKLÄMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLAN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLÄMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük .

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon ; 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi · BASINKURUMU

AMERİKA'DAN MEKTUPLAR

Dr. Mustafa A. AYSAN

Sayın Doç. Dr. Haydar Kazgan'ın Sermaye Piyasası ile ilgili yazısını (*) okuduktan sonra ikinci mektubumu bu konuya ayırmak istedim. Çünkü Yurdumuzda daha canlı bir sermaye piyasasının geliştirilmesi ve bunun ekonomik gelişmenin hızlandırılması temel amacı ile ilgili konusunda 1962 denberi harcanan çabalara duyduğum yakınlık sebebiyle Stanford Üniversitesine gelmem kararlaştığında, Amerika'daki tecrübelerden kendi meselelerimizin çözümlenmesi konusunda yararlanmak imkânlarını araştırmayı da düşünmüştüm. Buraya gelince katıldığım programın bu bakımdan uygun bir çevre teşkil ettiğini görerek çok sevindim. Bu fırsatı şu şekilde değerlendirmek mümkün oldu:

Programa çeşitli ülkelerden gelmiş 7 kişi ile Stanford İşletme Fakültesi'nin iki ünlü hocası yakından ilgi gösterince, kısa zamanda bir seminer grubu teşkil edip «Az Gelişmiş Ülkelerde Para ve Sermaye Piyasaları» konusunda bir araştırma yapmayı kararlaştırdık. Şimdiye kadar, Türkiye, Güney Kore, Colombia, Ghana, Thailand ve Hindistan hakkında gerekli bilgiler toplanmış bulunuyor. Bundan sonra bu bilgiler mukayeseli tablolarda incelenecek ve sonunda, az gelişmiş ülkelerde para ve sermaye piyasalarının gelişmesini önleyen temel sebepler ortaya çıkarılarak gelişmenin kolaylaştırılması hususunda bazı teklif ve tavsiyelerde bulunulacaktır. Bu şekilde uygulanacak raporun Türkçe'ye çevrilerek sizlere ulaştırılmasını, Yurda döndükten sonra sağlamağa çalışacağım.

Bugüne kadar yapılan araştırma ve müzakerelerin bir özetini ve bu gözlemlerin Yurdumuzdaki gelişmeler, özellikle Sayın Doçent Kazgan'ın düşünceleri ile bir karşılaştırılmasını sizlere sunmak istiyorum.

Araştırma, en başta malî müesseseler (para ve sermaye piyasaları

(*) Banka Dergisi, Cilt: 4, Sayı 1, Ocak 1967 S. 16.

nı teşkil eden kuruluşlar, yatırım ve ticaret bankaları, holdingler, hisse senetleri ve tahvil borsaları gibi) ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiler konusunda teorik bir inceleme ile başlatıldı. Genellikle, ekonomik teoriler, ekonomik gelişmede para ve sermaye piyasalarının rolünün az olduğuna inanmaktadırlar. Bu teorilere göre ekonomik gelişmede asıl amaç, ekonominin reel unsurlarının genişletilmesidir. Diğer bir deyişle amaç, reel millî gelirin, fert başına gelirin arttırılmasıdır ve bunun da asıl yolu, gelişen bir ekonomide reel tasarrufların ve reel yatırımların hacminin arttırılmasıdır. Buna karşılık azınlıkta olan diğer bazı düşünürler, malî müesseselerin geliştirilmesinin, ekonomik kalkınma üzerinde önemli etkileri olabileceğini, bu sebeple kalkınmanın finansmanı meselesinin uygun çözüm yollarına bağlanmadığı takdirde, ekonomik kalkınmanın uzun sürelerle devam ettirilmesine imkân olmadığını öne sürmektedirler.

«Az Gelişmiş Ülkelerde Sermaye Piyasaları» Seminerinde, burada yaptığımız görüşmeler, teorik alanda şu sonuca ulaşmıştır: Reel faktörlere önem veren grubun görüşleri ile moneter grubun görüşlerinin, çok uzun zamandır çeşitli ve şiddetli tartışmalara sebep olmuş bulunmasına rağmen birbiriyle çelişmeli olarak görülmesine lüzum yoktur. Ekonomik kalkınmanın finansmanı konusunda ülkedeki malî müesseselerin gelişme seviyesinin herhalde bir önemi vardır; güçlkle kalkınan ülkelerde her imkândan yararlanmak zarurî olduğuna göre bu münasebetin, ekonomik kalkınmanın kolaylaştırılması amacının ışığında incelenmesi gereklidir. Diğer bir deyişle Seminer, meseleye pratik bir görüş açısından bakmayı uygun bulmuş ve çeşitli ülkelerden derlenen bilgilerin karşılaştırılması, incelenmesi suretiyle para ve sermaye piyasalarının geliştirilmesi konusunda Az Gelişmiş ülkelerdeki yöneticilerin faydalanabileceği bazı teklif ve tavsiyelerde bulunmayı kararlaştırmıştır. Derlenen bilgilerin, para ve sermaye piyasalarının geliştirilmesi ile ekonomik kalkınmanın hızlandırılması amaçları arasındaki münasebete de ışık tutacağı tahmin edilmektedir. Teorik incelemeler, şimdilik aşağıdaki soruların ortaya konması sonucuna ulaşmıştır. Sorular belki de tamamen cevaplandırılmıyacaktır. Fakat şimdiden tesbit edilmiş bir nokta çok önemlidir: Bu konularda gerçek bilgilere dayanan bu araştırma yapılmadıkça kesin bir sonuca varılamaz. Bu bilgi ve rakamlar derlenirken cevap aranan sorulardan en önemlileri aşağıda özetlenmiştir:

1 — Ekonomik kalkınmayı mümkün kılacak yatırımların arttırılması, daha yüksek bir genel tasarruf hacmine bağlıdır ve millî gelirin daha yüksek kısımları tasarruf edilmedikçe ekonomik kalkınmayı hızlandırmaya imkân yoktur. Ancak, ekonomik kalkınmanın en başından

itibaren ekonominin mevcut bir tasarruf hacmi vardır. Diğer bir deyişle şu veya bu şekilde yatırılmış önceki dönemlere ait tasarruflar vardır ve para sermaye piyasalarının etkili işleyişinin hem eski ve hem de yeni tasarrufların en verimli şekilde kullanılışı ile yakın ilgisi bulunmak gerekir. Bu ilginin önemi nedir?

2 — Ekonomik gelişme ile çok yakından ilgili bulunan ve hatta hükümetin elindeki en etkili aletlerden olan para-kredi politikası, genellikle para ve sermaye piyasaları aracılığı ile uygulanmaktadır. Gelişmiş bir para ve sermaye piyasasının, milli para-kredi politikasının uygulanmasında büyük rolü olması gerekir. Bu rolün, ekonomik kalkınmanın hızlandırılması temel amacına hizmet derecesi ne olabilir?

3 — Az Gelişmiş ekonomilerde yaratılan yatırılabilir fonlar hacminin çeşitli yatırım imkânları arasında dağıtımı ile ekonomik gelişme arasında yakın bir ilgi vardır. Çünkü yatırılabilir fonların hacmi yıllık yatırım ihtiyaçlarına nazaran çok küçüktür. Ve bu sebeple en önemli yatırım ihtiyaçlarının sıralanması ve bunlardan ekonomik kalkınma için en yararlı olanlarının en başta gerçekleştirilmesi zaruridir. Para ve sermaye piyasalarının işleyişi, yatırılabilir fonların çeşitli yatırım ihtiyaçları arasında dağıtımını etkileyecektir. Ekonomik gereklere göre işleyen bir piyasa mekanizması, bu dağıtımı ekonomik kalkınma amaçlarına daha uygun bir şekilde yapabilir mi? Bu dağıtımı yapmanın en etkili yolu nedir?

4 — Az Gelişmiş bir ekonomi, iyi işleyen para ve sermaye piyasalarından yardım görürse, mali müesseselerin yardımları ile milli tasarrufların arttırılması mümkün olabilir mi?

5 — Az Gelişmiş ekonomilerde para piyasaları, yani bankalar en başta gelişecek müesseselerden olmaktadır. Bankalardan yararlanarak sermaye piyasalarının geliştirilmesi, ekonomik gelişme amacına ulaşmayı kolaylaştırabilir mi?

6 — Az Gelişmiş ülkelerde sermaye piyasalarının gelişmeyi geriden izlemesinin önemli sebepleri nelerdir? Sermaye piyasalarının canlandırılması için harcanan çabaların faydaları neler olabilir? Bu faydaların ekonomik kalkınma temel amacına yararlı olduğu sonucuna varıldığı takdirde, sermaye piyasalarının gelişmesi için alınacak tedbirler neler olabilir?

Ülkemizdeki gelişmeler bakımından önemli sonuçlara ulaşıldıkça, bunları sizlere sunacağım. Şimdiye kadar inceleme ve müzakerelerden, Az Gelişmiş ülkelerde aşağıdaki faktörlerin sermaye piyasasının gelişmesine engel olduğu tesbit edilmiştir. İncelemeler devam etmektedir; bu sebeple aşağıdaki listenin eksiksiz olduğu düşünülmemelidir:

1. İncelenen ülkelerin hepsinde, fert başına millî gelir ve millî ta-

sarrufların milli gelire oranı sermaye piyasası gelişmiş olan ekonomilere nazaran çok düşük bulunmaktadır.

2. İncelenen ülkelerin hepsinde, devlet yatırımlarının genel yatırımlar içindeki oranı, sermaye piyasası gelişmiş olan ülkelerdekinden daha yüksek bulunmaktadır.

3. İncelenen ülkelerde, yüksek sayıda hissedara sahip büyük anonim şirketlerin sayısı ve nüfuslara nazaran oranları gelişmiş ülkelerdekenden düşük bulunmaktadır. Anonim şirketler içinde, hissedar sayısı az veya sadece bir, iki ailenin fertlerinden müteşekkil şirketler çoğunluktadır.

4. İncelenen ülkelerde geçimini tarımdan sağlayan nüfusun oranı, gelişmiş ülkelerdekenden çok daha yüksek bulunmaktadır. Ulaşım yollarının az oluşu, geçimini tarımdan sağlayan nüfusun piyasalarla ilgisi ni güçleştirmektedir.

5. Az Gelişmiş ülkelerdeki az sayıda ve oranda, az hissedarlı anonim şirketlerin kamu oyuna sağladıkları mali bilgiler son derece sınırlı bulunmaktadır. Bazı ülkelerde bu çeşit özel şirketlerin mali bilgileri yayınlanmamakta, bazılarında ise bu bilgiler yayınlansa dahi, şirketlerin iç durumunu bilmeyen yatırımcılar tarafından anlaşılması güç, karışık bilânço ve kâr-zarar bilgilerinden ibaret bulunmaktadır.

6. Son 15-20 yılda Az Gelişmiş ülkelerdeki enflasyon hadleri, gelişmiş ülkelerdekenden daha yüksek olmuştur. Bunun bir sonucu olarak kısa vadeli, çabuk kâr getiren iş faaliyetleri, uzun vadeli büyük yatırımlara tercih edilmiş olabilir. Daha önceki bazı araştırmalar bu hususu doğrulamaktadır.

7. İncelenen ülkelerde işletmelerin yönetimi, gelişmiş ülkelerdekilerden daha eski usullerle gerçekleştirilmektedir. İşletme yöneticisinin yetiştirilmesi okulda ve iş başında çok uzun zaman aldığından diğer gelişmeleri geriden izlemekte ve bu durum işletmelerin büyüklüğünü sınırlamaktadır.

8. İşletmelerin büyümesini sınırlayıcı ikinci bir faktör de, Az Gelişmiş ülkelerde muhasebe tatbikatının da geride kalmış olmasıdır. Çoğu zaman önemi küçümsenen bu faktör hem büyümeyi sınırlamakta, hem de anonim şirketler hakkında kamu oyuna sunulan bilgilerin yatırımcıya faydasını azaltmaktadır.

9. İncelenen ülkelerde okuma-yazma seviyesi gelişmiş ülkelerdekenden düşük bulunmaktadır.

10. İncelenen ülkelerdeki yüksek nüfus artışları, fert başına gelirin düşüklüğü sebebiyle aslında yüksek bulunan istihlâk temayülünü son derece arttırmakta, tasarrufların hisse senetleri ve tahvillere yatırılması imkânlarını sınırlamaktadır.

Araştırmanın bu noktasında araştırma grubunun bu konuda vardığı sonuç, Az Gelişmiş ülkelerde sermaye piyasasının geliştirilmesi meselesinin çok karışık ekonomik, sosyal, kurumsal ve tarihi gelişmelerle ilgili girift bir mesele olduğudur. Bunun için bu meseleyi bir tek tedbirle çözümlenmeye imkân yoktur. Gerçek bilgilere dayanan araştırmalar yapılmalı ve derlenen bilgilerin ışığında her ülkenin kendi şartlarına uygun tedbirler alınmalıdır.

Bu sebeplerle Sayın Doç. Kazgan'ın yukarıda sözü geçen yazısındaki teklifin, sermaye piyasasının gelişmesini sağlayacak bir tedbir olduğu ve bu amacı gerçekleştirmekteki etki derecesi hususunda şüpheli olduğumu belirtmek isterim.

1 — Sermaye piyasasını «anı diyebileceğimiz bir şekilde» kurmanın kolay olmadığı muhakkaktır ve ben daha da ileri giderek bunun imkânsız olduğunu söyleyeceğim. Ancak, Yurdumuzda bu amacın gerçekleştirilmesi için yapılanlardan, benim anladığım, böyle «anı» bir sonucun beklenmediğidir. Bu maksatla hazırlanan kanun tasarısının amacı, yukarıda sayılan engellerin, hukukî ve kurumsal bazı sebeplerini ortadan kaldırmaktır. Hisse senetleri için Ticaret Kanunumuzda konulmuş bulunan 500 TL. lık asgarî nominal değerini 100 TL. sına indirilmesi ve sermaye piyasası için bir kontrol teşkilâtının kurulması v.s. bunun örneklerini teşkil eder. Tasarının temel amacı, bazı kanunî tedbirlerle, sermaye piyasasının zaman içinde canlanmasını ve genişlemesini kolaylaştırmaktan ibarettir.

2 — Büyük işletmeleri idare edecek yöneticilerin Yurdumuzda yeter sayıda olmadığını söylemek doğruyu ifade etmekten ibarettir. Ancak, yine Yurdumuzda büyük işletme kurulunca yöneticisini bulmaktadır. 30 yıllık kalkınma çabaları, bu konuda önemli sonuçlar yaratmıştır. Yurdumuzda yönetici eleman noksanını büyük bir engel olarak görmenin tehlikesi, psikologlarca «kendi kendini doğrulayan tahminler veya ümitler» diye ifade ediliyor. Diğer bir deyişle, bir «fasit daire» içinde büyük işletmelerin kurulmaması da yeter sayı ve ehliyetle yönetici eleman yetişmemesi sonucuna varabilir. Benim yargım odur ki, 30 yıllık kalkınma çabaları bu «fasit daire» den ekonomiyi geniş ölçüde çıkarmıştır: Yurdumuzda hem mevcut işletmeler büyümekte, hem büyükleri kurulmakta ve hem de kurulan bu işletmeler daha yüksek sayı

ve vasıfta yöneticilerin yetişmesini sağlayabilmektedir. Bu konuda çok eksiklerimiz vardır; fakat bu eksikliği giderecek mekanizma da kurulmuştur.

3 — Yurdumuzda sermaye piyasasının kurulması için harcanan çabalar, Sayın Kazgan'ın öne sürdüğü gibi, «tasarruf sahiplerinin bu piyasaya olan güvenini veri olarak kabul» etmemektedir. Aksine bu güvenin sağlanması için çeşitli kanuni tedbirlerin alınmasını ön görmektedir.

4 — Sayın Kazgan'ın asıl teklifi, sermaye piyasasının «bankacılık sistemi»nden yararlanılarak kurulmasıdır. Ancak bu teklifin gerçekleşmesi, aşağıdaki sebeplerle, imkânsız gibi görünmektedir:

a) Vadeli mevduatın teşviki için, para değerindeki düşmenin mevduat sahibi lehine giderilmesi teklif edilmektedir. Bu tedbirin vadeli mevduatı arttırmayı sağlayabileceği şüphelidir. Çünkü an'anevi olarak tasarruf sahibinin enflasyona karşı mücadelesinde tercih ettiği gayrimenkul yatırımlarına nazaran vadeli mevduatın bu bakımdan bir üstünlüğü var mıdır? Tasarrufun para olarak muhafaza edilmesi şeklindeki üstünlük, mevduat sahibi için yeterli bir saik midir? An'anevi olarak banka sistemi dışında kalan tasarruflar, böyle bir menfaat sağlanınca, bankacılık sistemine mi akacaktır? Tedbirin etkili olacağını düşünsek bile, bu sebeple ancak vadesiz mevduat vadeli hale gelmeyecek midir?

b) Sayın Kazgan'a göre vadeli mevduatın ikinci cazibesi, bu nevi mevduata, şimdikinden daha yüksek bir faiz ödenerek, vadesiz mevduat faizi ile aradaki farkın arttırılmasıdır. Ancak, tecrübe göstermiştir ki, faiz hadlerindeki değişmeler karşısında mevduat hacmi, çok hassas değildir. Bu sebeple vadeli mevduatı çekebilmek için çok yüksek bir faiz ödenmesi gerekecektir. Bu faiz ne kadar yüksek olacaktır? Çok yüksek, meselâ % 10-15 gibi (şimdi bankalarımız % 6,5 a kadar vadeli mevduat faizi ödemektedir), bir faiz ödenirse ve vadesiz mevduatın çoğu da vadeleme çevriliverirse, zaten son 10 yıldır kârları daralmakta olan bankalarımızın hali ne olur? Bankaların kredi faizleri de arttırılabilir, ve meselâ % 25 - 30 a çıkarılabilir, ama bu faiz hadleriyle ekonomik gelişme nasıl sağlanacaktır? Geçen yıl yaptığımız bir araştırma ticaret bankalarından borç almanın işletme için maliyetini % 15,5 - 18 arasında olarak tesbit etmiş, sonunda da bu faiz hadleri ile imalât işletmelerinin uzun vadeli yatırımlarını arttırmalarının çok güç olduğu yargısına ulaşmıştık. Bu şartlar altında kredi maliyetinin, yükseltilmesi değil, düşürülmesi ekonomik kalkınma çabalarımıza daha yararlı olmaz mı? Sayın Kazgan'ın teklifi, uygulandığı ve başarılı olduğu takdirde, kredi ma-

liyetini arttıracaktır. Ya da teklifin başka tedbirlerle birlikte yapılması gerekir.

c) Mevduata verilen ikramiyelerin kurulacak sınaî anonim şirketlerin hisse senetlerine yatırılması, daha önce de yapılmış çok ilgi çekici bir tekliftir ve yakından incelenmesi gereklidir. Ancak bunun, gerçekleştirilebildiği takdirde, «bankacılık sistemini sınaî yatırımlar için hazır hale getirmesi», daha ziyade açıklanması gereken bir noktadır.

d) Ticaret bankalarının sınaî yatırımlarda bulunması, belki de teklifin en çok açıklamayı gerektiren noktasıdır. 15 Ticaret Bankamızın yayınlanan rakamları üzerinde yaptığımız bir araştırmada, geçen yıl, bu banka aktifleri toplamından % 40 gibi yüksek bir oranın, kasa karşılıkları ve kasa, devlet tahvilleri, gayrimenkuller, donmuş krediler gibi gelirsiz, ya da çok düşük gelirli olanlara yatırılmış bulunduğu tesbit edilmiştir. Sınaî şirketlerin hisse senetleri, sermaye piyasasının canlı olmadığı Yurdumuzda uzun vadeli ve çok yüksek riziko taşıyan yatırımlardandır. Vadeli mevduatın arttırılması, bunun için teklif edilmektedir. Ancak, bu yatırımların, vadeli mevduata ödenecek yüksek faizleri karşılayacak geliri sağlaması şüpheli olduğu gibi, sağlasa bile bazı kötü tecrübelerin bu gelirleri ortadan kaldırması muhtemel değil midir?

Teklif, başarılı bir şekilde uygulanırsa bile, bankacılık sistemimiz için istenen bir sonuç yaratacak mıdır? Ticaret Bankacılığı fonksiyonlarının gerçekleştirilmesi, bu durumda nasıl sağlanabilecektir? Ticaret Bankalarının sınaî şirketlere hisse yatırımı yapabilmesi, canlı bir sermaye piyasasının varlığına bağlıdır. Aksi halde zaten % 40 bağlı olan aktifleriyle bankacılık sistemi çok katı bir hale getirilecek ve bir kriz anında, bu katılık sebebiyle bütün sistem çökebilecektir. A.B.D. nin tecrübelerine göre banka aktiflerinin katılımı çok büyük buhranlara sebep olmuştur. Canlı bir sermaye piyasasının varlığı halinde bu katılık yumuşayabilir. Fakat kriz anında hisse yatırımlarını paraya çeviremeyecek ticaret bankasını iflâstan ve kapılarını mevduat sahiplerine kapamaktan kurtaracak mekanizma nedir? Sayın Kazgan'ın teklifi, ulaşmak istediği amacın gerçekleştirilmesine bağlı değil midir? Bu «fasit daire» nin de açıklanması gerekir.

e) Yurdumuzda hem büyük işletmeleri idare edecek yeterli sayı ve vasıfta yönetici eleman yokluğunu öne sürmek, hem de bankaların böyle büyük sınaî teşebbüsler kurmasını istemek ve bankacılık sisteminin bu yöneticileri sağlayacağını ümit etmek, elde edilecek sonuçları, yetersizliği öne sürülen işletme yöneticilerinin varlığına bağlamaktır. Ve herhalde bu noktanın da açıklanması gereklidir.

f) Devlet bankalarının kuracakları büyük sınaî teşebbüslerin zararlarının kurulacak bir fondan karşılanması, kâr amaçlarının işletmeleri yönettiği bir piyasa mekanizmasını ortadan kaldırmaktadır. Kurucu kim olursa olsun, sermaye piyasasından fon sağlayacak işletmelerin piyasa ekonomisi şartlarına göre yönetilmesi gerekmez mi? Zarar ihtimâli ortadan kaldırılınca, işletmeleri «sosyal fayda» faktörüne göre yönetmenin usulleri nelerdir? Devlet bankaları bu yatırımlara girince, asıl fonksiyonlarını (meselâ, Ziraat Bankası için ziraî krediler, Emlâk Kredi için mesken kredileri, Turizm Bankası için turizmin geliştirilmesi gibi) gerçekleştirmenin yolları da aynı zamanda araştırılmamalı mıdır?

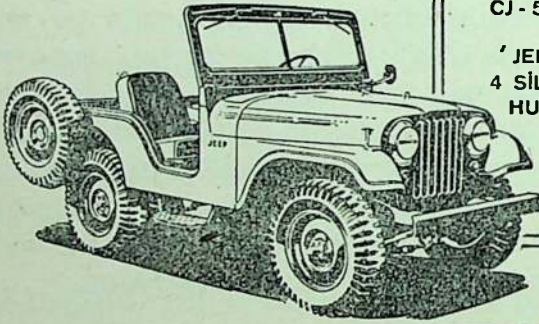
Sayın Doç. Kazgan'a yazısı ile bu kadar çok soruyu tahrik ettiği için teşekkür etmek gerekir. Yurdumuzda, büyük sınaî teşebbüslerin kurulması, geniş halk kütlelerinin küçük tasarruflarının bu işletmelere hisse sermayesi olarak akması, küçük işletmelerimizin büyüyerek dış piyasalarda rekâbet gücü kazanması ve buna benzer amaçlar üzerinde bir çoğumuz birleşmektedir. Üzerinde tartışma yapılan bunun en etkili ve diğer kalkınma amaçlarına zarar vermeyen yollarının bulunmasıdır. Tartışma olmadan meselelerimize uygun çözüm yollarının bulunmasına da esasen imkân yoktur. Burada yapılan araştırmanın sonunda Seminer Grubunun varacağı sonuçları ilerde sizlere sunacağım.

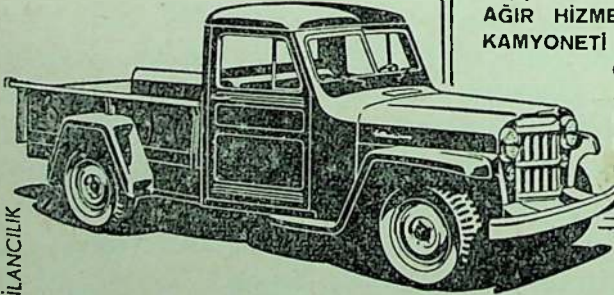
İşiniz ne olursa olsun...

'Jeep'

DAHA SERİ ★ DAHA UCUZ ★ DAHA EMNİYETLİ ★ yapar

CJ - 5 MODEL UNIVERSAL
(TENELİ)
'JEEP' ARAZI VASITASI
4 SİLİNDİRLİ
HURRICANE MOTORLU
ÇİFT DİFERANSİYELİ

1 3/4 TON KAPASİTELİ
AĞIR HİZMET PICK-UP
KAMYONETİ

6 SİLİNDİRLİ
SUPER
HURRICANE
MOTORLU
ÇİFT DİFERANSİYELİ

İLANCIKLIK

En iyisi.. bir JEEP alınız!

Türkiye yegâne satıcısı :

Verdi Ticaret Anonim Şirketi

Cumhuriyet Cad. Pegasus Evi Harbiye - İstanbul Tel. 48 22 13 Telgr. Verdil

BÜYÜK ÜLKELER İNŞAATI NASIL FİNANSE EDİYOR? (*)

Çeviren: Alp GÜRUS

Basında Almanya, Amerika, İngiltere gibi ülkelerde kredinin şekil ve şartları hakkında çeşitli yazılara rastlanmakta ise de, bunların tariflerini veren ve aralarındaki münasebetleri belirten eserlerin sayısı pek azdır.

Bankalar Birliğinin sözcüsü olan Haber Alma ve Kredi Etüdü Merkezi, (Centre d'Information et d'Etude du Crédit «C.I.E.C.») yayınladığı kitapta son senelerde yapılan bir seri anketle Fransa'nın geleceğine ait tahminleri bir arada toplamaya muvaffak oldu.

Bankalar Birliği Başkanının söylemiş olduğu gibi modern mali sistemin ilk amacı, kredi aracılığı ile eski kuşakların tasarrufunu yeni kuşakların emrine tahsis etmek değil midir? İşte, halen, öncelikle Devletin ve işletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmiş olan Fransız mali sisteminde bu noktada esaslı bir yenilik yapılması gerekmektedir.

Bu arada, komşularımız ne yapıyorlar?

Harbin yarattığı geniş tahribata rağmen, bugün her Alman vatandaşını iyi bir meskene sahiptir. C.I.E.C. ye göre bu sonuç finansman metodlarının etkenliği, özel teşebbüsün kudreti ve kısmen de Devlet'in yardımı ile elde olunmuştur. Şüphe yok ki, Alman sisteminin etkenliği inşaata tahsis edilen özel finansmanın şekli ve öneminde saklıdır. Resmî makamlar inşaat faaliyetine gerekli ilk hızı kazandırdıktan sonra bunun finansmanına da önemli nisbette iştirâk etmişler ve gayri menkul kredisini kolaylaştırmışlardır. Artık bu konuda basit bir kontrolla iktifa etmekte ve sadece düşük gelirli sınıflara tahsis edilen sosyal meskenlerle ilgilenmektedirler.

(*) La Banque'ın Ağustos 1966 sayısından çevrilmiştir.

Şunu da ilâve edelim ki, özel finansman sisteminin çalışması son derece esnektir. Zira bu yolla, düşük bir faizle ve vâdeden evvel herhangi bir tarihte ödenme imkânını veren uzun vâdeli kredi temin etmek mümkündür.

Bir mesken satın almak veya inşa ettirmek isteyen bir Alman gençi çeşitli kredi imkânlarına sahiptir. Ekseriya, tasarruf-kredi kurumuna müracaat ederek, tasarrufunu buraya yatırmaya başlar ve gayri menkul muamelesinin finansmanının hazırlanmasını talep eder. Bu kurum da, öte yandan, uzun vâdeli bir kredi müessesesi ile müzakere ederek birinci derece ipotek karşılığında bir kredi temin eder ve kendisi de ikinci derecede ipotek karşılığında ek bir kredi açar. 20 ilâ 35 sene vâdeli olan ilk kredi satın alış bedelinin % 30 unu, 10 ilâ 12 sene vâdeli olan ikinci kredi ise % 40 ını kapsayabilir. Şu halde, alıcının mal sahibi olabilmesi için alış bedelinin % 30 unu temin etmesi kâfidir.

İngiltere'de mesken sorunu hemen hemen halledilmiş durumdadır. Mesken sahibi olmak isteyen bir aile, bedelinin % 20 sini doğrudan doğruya ödeme gücüne sahip olduğu ve geliriyle de borcun taksit ve faizlerini ödeyebildiği takdirde uygun bir meskene sahip olabilir. Gerçekten, borcun geri kalan % 80 ni için makûl faizli (masraflar hariç % 7 faizle) ve uzun vâdeli (25 sene ve daha fazla) kredi temin edebilir. Hatta bazı hallerde ufak bir hazır paraya sahip olmak da maksadı temine kâfi gelir (meselâ alış bedelinin % 5 i)

Satılık mesken arzı genellikle talebi karşılamaya kâfidir. Yeni binalar ekseri hallerde anahtar teslimi satılırlar. Binaları inşa eden müteahhitlerin kâr marjları düşüktür (% 10 civarında)

Mesken inşaatı esas itibarile özel fonlarla finanse edilir ve aile tasarrufları bu finansmanda önemli bir rol oynar. Building Societies ismi verilen özel kurumlar kısa vâdeli kaynaklarla uzun vâdeli ipotek kredisi açarlar ve uzun süreli gayri menkul inşaatını da finanse ederler. Özel tasarruf İngiltere'de, açılan ipotek karşılığı kredilerin takriben % 80 nini finanse eder.

C.I.E.C., Fransa, Birleşik Amerika ve İtalya'daki mesken inşaatlarının finansmanı hakkında da detaylı bilgiler vermektedir.

Yaygın bir kanaate göre, Fransa'da, kredi şartları diğer memleketlere nazaran çok daha gayri müsaittir. Değişik memleketlere ayrılan başlıklardan edinilen bilgiler uygulanan faiz nisbetleri ve tanınan ödeme süreleri bakımından, bu kanaati tamamilen doğrular mahiyettedir.

Gerçekten, Reeskonta müracaat imkânlarının mevcut olmadığı hal-lerde yüksek bir kredi haddi ile karşılanılmaktadır. Eski meskenlerle inşaat masrafları normların üstünde olan meskenler ve ikinci derecedeki ikametgâhlarla ilgili Fransız nisbetlerinin halen diğer memleket nisbetlerinden daha pahalı olduğu muhakkaktır.

Fakat, 1965'ten itibaren bu alanda önemli gelişmeler olmuştur. Özel kurumlar evvelâ kendi teşebbüsleri ile müstakrizlerin masraflarını azaltmak için gayret sarfetmişlerdir. Bunu Mayıs-1966 ayında yürürlüğe giren bir tarife indirimini takip etmiştir. Öte yandan, âzami vâdelerin de, ekseri hallerde, 9 yıldan 12 yıla kadar artırılması ön görülmüştür.

Bugün için, çözümlenecek esas problem kaynakların artırılmasıdır. Fransa'da bankalar tasarruf mevduatına 6 ay zarfında çekilmediği takdirde, % 2,3 nisbetinde faiz vermektedirler (Halihazırda 6 ay ilâ 1 sene vâdeli mevduatın faizi % 2,75 dir). Birleşik Amerika'da gerçekte vâdesiz olan mevduatın faiz nisbetleri % 4 ilâ 4,80 arasında değişmektedir. Almanya'da % 4 civarındadır. Büyük Britanya'da Building Societies'ler net olarak % 4 faiz verirler.

Fransız bankalarının mevduata, bunlara mümasil nisbetlerde faiz verebilmesi için her şeyden evvel bu hususa müsaade edilmesi gerekir. Bunun yanında bankaların yüksek faizlerin yüküne katlanabilmeleri için, aktiflerini daha rantabl bir şekilde idare etmeleri de zorunludur; gerek gayrimenkul, gerek sınaî kredilerin genişletilmesi her şeyden evvel tasarrufun artmasına bağlıdır, fakat bunda da, C.I.E.C. nin dediği gibi, istenen gelişmenin sağlanabilmesi, müstakrizlerin, kredilerin genişlemesi ve vadenin uzaması için lüzumlu kaynakları temin eden tasarruf sahibinin daha esaslı bir şekilde mükafatlandırılması zorunluluğunu kabul etmelerine ihtiyaç göstermektedir.

MEHMET ODABAŞ PRODÜKTÜVİTE KURUMU «PERSONEL REJİMİ» SEMİNERİ

Sabiha SUNAN
(T. C. Ziraat Bankası Genel Müdürlük
Hukuk Müşaviri)

5-10 Şubat 1967 tarihleri arasında Yalova Termal Otelde Mehmet Odabaş Prodüktivite Kurumu tarafından «Personel Rejimi» Seminer çalışmaları Sayın Nermin Odabaş'ın samimi, candan ev sahibeliğinin sağladığı sıcak bir hava içerisinde yapıldı.

Mehmet Odabaş Prodüktivite Kurumu Nisan/1966 tarihinde kurulmuş olup, sanaileşme, teşkilatlanma, idarecilik, beşeri münasebetler, işçi ve işveren münasebetleri, sanayide modern esas ve metotların uygulanması gibi bir çok konularda seminerler tertip ederek yerli ve yabancı profesörlerle tatbikatçıları bir araya toplamış ve bu ilmi tartışmaların neticesini eserler halinde yayınlamıştır. «Mehmet Odabaş Prodüktivite Kurumu» nun tesisinden bu yana tertiplemediği seminer sayısı bu sonuncusu ile üçü bulmuştur.

Bu defaki seminerin konusu; Hükümetin son zamanlarda önemle üzerinde durduğu, kanunlaştırmağa çalıştığı, 440 sayılı kanunla kurulmuş (İktisadi Devlet Teşekkülleri yeniden düzenleme Komisyonu) nun da meşgul olduğu personel politikası ile ilgili «Personel Rejimi» idi.

Mehmet Odabaş Prodüktivite Kurumunun takdimi ve Sayın Devlet Bakanı Ali Fuat Alişan'ın açış konuşması ile başlayan Seminerin ilk konferansı, Devlet Personel Dairesi Başkanı Niyazi Akı'nın (Başbakanlık Devlet Personel Dairesi kuruluşu, görevleri ve İktisadi Devlet Teşekkülleri Personel rejimi ile olan münasebetleri ve rolü) idi.

Bu konferanstan edinilen bilgilere göre;

Devlet en büyük işverendir. Bunun bekasının temini de halkın refah ve saadetinin sağlanmasıyla kabildir. Bu sebeple bir personel rejimi zaruridir. Memleketimizde verimli ve ekonomik bir idare sağlan-

mak üzere 160 sayılı kanun çıkarılmış ve personel çalışmalarına başlanmıştır.

Bu gibi kuruluşların tarihçesine gelince;

İngiltere, Batıda Devlet Personel Dairesi kuruluşlarının en eski bir personel Dairesi (Civil Service Commission) ne sahip olanıdır. 1853 tarihinde yapılan bir araştırmadan sonra 1855 tarihinde bu daire kurulmuştur. İlk kuruluşta memurlar iki katagoriye ayrılmış (sevk ve idareci - Rutin İşleri uygulayıcı) ve hizmete almada imtihan, liyâkat sistemi kabul edilmiştir. 1870 senesinde Personel Dairesi genişletilerek 1931 senesinde de iş tahlillerine, ücret tediyelerine, kadınların memuriyete alınmasına (kadınlara memur hakkı tanınması) ve memurların siyasi haklarına, sınıflandırmaya yani bugünkü modern prensiplere yer verilmiştir.

İngiltere'de bu gelişmeler yalnız kanun çıkarmakla kalmamış yetkili organların kararları, yerleşmiş gelenekler ve mahkeme içtihatlarıyla de genişletilmiştir.

İngiltere Personel Dairesi Başkanlığını Hazine Nazırı yapmaktadır.

Amerika'da; İlk defa personel rejimi ihtiyacı 1820 de hissedilmiş ve fakat çıkan kanun mahdut bir memur zümresini kapsadığından esaslı bir personel rejimi ancak 1883 tarihinde kurulmuştur.

Personel Heyeti 3 kişiden mürekkep, her iki yılda bir Başkan tarafından seçilir ve Senato tarafından onaylanır, eski üyelerin yeniden seçilmeleri caizdir. Bu heyetin bir hususiyeti emekli işlerini de görmesidir. Bu daire bütün personel problemlerine çare bulmada başlıca yetkili organdır.

İlk kuruluşta 561 personel ile 107.000 memur işine bakan daire halen 7000 memurla 2 milyon civarında bir personel rejimini organize etmektedir. Bu Amerika kıt'asının büyüklüğü ve memur işlerinin çokluğu bölgesel personel dairelerinin kurulmasına sebep olmuş,halen 10 bölgesel personel dairesi ile bir de Adalara ait özel büro mevcuttur.

Fransa'da; 1889 da memurlara emeklilik hakkı tanıyan kanunla Personel rejimine gidilmiş ve 1907 de Clemenceau'un çıkardığı Personel statüleri kabul edilmiş ve memurların bir görevden başka bir göreve geçmelerini sağlayacak esaslar tesbit edilmiştir. 1946 senesine kadar personel rejimi Maliye Bakanlığının bünyesinde Kanun ve tüzüklerle tesbit edilerek yürütülürken 1946 dan sonra bir Personel Dairesi

kurulmuş ve bilhassa kilit noktalardaki memurların eğitimi cihetine gidilmiş ve bu maksatla Milli İdarecilik Okulu tesis edilmiştir.

Halen Fransa'da kilit noktalara gelecek memurların (Ecole Nationale D'Administration) dan mezun olmaları şarttır. Bu gün Fransa en ileri personel rejimi uygulayan Devletler arasındadır. Fransa'da personel rejimini kurmuş olan Roger Gregoire halen Türkiye Devlet Personel Dairesinde Baş Müşavirlik yapmaktadır.

İsrail'de; 1948 senesinde İsrail Devleti kurulurken Maliye bünyesinde bir çekirdek olarak personel sorunları tesbit edilmiş ve büyük incelemelerle -3 sene içinde-, 1951 senesinde Devlet Personel Dairesi kurulmuş ve başına sorumluluğu Başbakanlığa karşı müsteşar seviyesinde bir memur getirilmiştir. Sonradan 30/12/1961 tarihinde Personel Dairesi Maliye Bakanlığına devredilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunda; Osmanlı Devletinde Personel Politikası ihtiyacı Orhan Gazi zamanında duyulmuş, memurların hizmete alınması, eğitimi, sınıflandırma esasları kabul edilmiş ve fakat tam bir personel dairesi sistemi 1473 de Fatih Nizamı Saltanat Kanunnamesi ile kurulmuştur.

Fatih Kanunnamesine göre Devletin genel idaresi :

1 — Umuru alâm (Genel İdare)

2 — Maliye

3 — Hukuk olmak üzere Üç ana sınıfa ayrılmıştır. Genel idarenin başında vezir rütbesinde bir görevli (Nişancı), Maliyenin başında, Defterdar, Hukuk İşlerinin başında da Kazasker bulunuyordu. Genel idareyi bizzat yürüten Reisülküttap idi. Bu şahıs Nişancıya bağlı olup Hümayun toplantılarında müşavir sıfatıyla bulunurdu.

Reisülküttap'a da üç daire bağlanmıştır.

1 — Beylikçi (Divan Kalemi)

2 — Tahvil kalemi

3 — Ruus kalemi

Beylikçi veya Divan kalemi, bütün Divanhümayun kalemlerinin üstünde ve Reisülküttabın muavini durumunda idi. Ve Beylikçi kalemi bütün yazı işleri dairesinin merkezi sayılırdı. Osmanlılarda beylik ta biri hükümdarın şeriat ve kaza dışındaki hak ve selâhiyet sahasını gösterirdi. Beylikçi kalemi de üç şubeye ayrılmıştı. Ve bu şubelerin başında Mümeyyiz (Hazırlanan bir yazının kanuna uygun yazılıp yazılmadığına bakar) Kanuncu (Yazının kanun ve mevzuat hükümlerine uygunluğuna bakar) ilâmcı (Bu işin raportörlüğünü yapar) bulunurdu.

Tahvil Kalemi, Nişan kalemi de denirdi. Yüksek dereceli memurların beratlarını hazırlar ve yazardı.

Ruus Kalemi, Vakıflar ve Dini Müesseselerdeki vazifelilerle küçük memurların, Erlerin beratlarını hazırlar ve bu her üç şubenin hazırladığı yazılar derecattan geçerek Reisülküttap tarafından Sadrazama sunulur ve onun onayı alınırdı.

Tanzimat devrinde işlerin çokluğu ve dış memleketlerle olan münasebetler gözönüne alınarak Reisülküttaba Hariciye Nazırı adı verilmiştir.

Fatih Kararnamesinde, Devlet hizmetindeki personelin kadro, maaş, terfi, eğitim ve sınıflandırma işlerine de yer verilmiş, Reisülküttap Personel Dairesinin başı ve sorumlusu addedilmiştir.

Osmanlıların personel rejiminde bir de Gulâm rejimi vardı ki bu da esir ve yabancı çocukların devşirme usulü ile yetiştirilip Devlet hizmetine alınması idi. Fatih zamanına kadar büyük memurluklara yükselemiyen bu Gulâm sınıfı Fatihten sonra Başvezirliğe kadar yükselme imkânını bulmuştur.

Enderun, Devletin kilit noktalarına ve yüksek derecedeki memuriyetlere personel yetiştiren yüksek dereceli bir eğitim müessesesi idi.

Bu şekilde izah ettiğimiz kanunnameden de anlaşılacağı üzere Türklerde 18 inci asıra kadar Personel rejimi insanî prensiplere dayanan gelişme ve inkişaf göstermiş, bundan sonra idare işlerine siyaset ve nüfuz karışmış ve bu güzel düzen kifâyetsiz memurlar yüzünden bozulmuştur.

Varlığını Personel politikasının ilkelerine dayandıran bir rejimin personel mes'elelerine eğilmesi, Milletın refah ve saadeti, selâmeti için zaruridir. Bu durumu nazara alan Cumhuriyet Hükümeti Personel Rejimini de ele almış ve muhtelif kanunlarla düzenlemeye çalışmıştır. Ancak, ilk zamanlarda özel ve ayrı ayrı kanunlarla temelleri atılan personel sistemi kuruluşların ayrı ayrı tatbikatı yüzünden çeşitli dairelerde muhtelif şekillerde anlaşılmıştır. Bunları bir dereceye kadar düzene koymak üzere ve beraberliği sağlama bakımından 7244 sayılı kanun çıkarılmıştır. Bununla da gaye ve birlik elde edilememiş ve 1956 senesinde Personel Dairesinin kurulma hazırlıklarına başlanmış, 160 sayılı 13/12/1960 tarihli kanunla bugünkü «Personel Dairesi» kurulmuştur.

Devlet Personel Dairesi; Başbakanlığa bağlı bir Başkan, Beş üyeden müteşekkil bir hey'et ile bir Genel sekreter ve lüzumu kadar Teknik Şube ve Bürolardan müteşekkildir.

Sayın konferansçı bu tarihten sonra Personel politikası üzerinde müessir olan amillerin kanunlar, Hükümetin politikası, Sendikalar, Basın ve Kamu oyu, Kurumların özellikleri olduğunu açıklamış ve bu amillerin Kamu Sektörü, İktisadi Devlet Teşekkülleri, Özel Sektördeki tesirlerini (Personel tedariki, işe alıştırma, verimi arttırma, ücret esasları, terfi esasları, Koordinasyon) tebarüz ettirerek her üç personel rejiminde ayrı ve müşterek noktaları açıklamıştır.

İkinci konferans, Personel uzmanı Mr. Winfield Lowe'nın (İktisadi Devlet Teşekküllerinde Personel Rejiminin Kanun ve Tüzüklerle kontrolü ile İktisadi faaliyetlerde verimlilik için zaruri özellik ve seyyaliyet muvazenesi) idi. Uzman bilhassa görüşlerinin şahsî olduğunu ve bunların ne çalışmakta olduğu Personel Dairesini ve ne de bağlı bulunduğu Amerika Hükümetini ilzam etmeyeceğini belirtmiştir.

160 sayılı kanunun kapsamına hemen hemen Türkiyedeki bütün teşekküllerin girdiğini ve Devlet Personel Dairesine verilen işlerin çok güç ve büyük etütler istediğini, çok dikkatli olunması gerektiğini ve bu konunun idari ve politik mevzuları da içine aldığını bildirmiş; ancak kurulmuş olan Personel Dairesinin bu işi başaracağını ve Türk Milletine ve Personele yararlı olacağını ilâve etmiştir.

Personel rejiminin kurulmasında evvelâ personelin müşterek mes'elelerinin ele alınmasının gerektiğini belirtmiş ve bunları (Genel hakların eşitliği, herkes için genel şartların tatbiki, genel izin sistemi, teknik ve mesleki eğitim, işe alma ve çıkarmada veya tekrar müesseselere dönmede eşitlik, baremin hayat pahalılığı endeksine göre ayarlanması, memurlara tanınan sosyal hakların eşitliği, çocukların tahsili ve eğitim yardımları, iskân ve ibatenin müşterek olması, yollukların hema-yar olması, bütün Devlet Memurlarına modern bir emeklilik sisteminin tatbik edilmesi, ölüm ve benzeri yardımlar) olarak umumî bir ana prensibe bağlamanın zaruri bulunduğunu, ondan sonra diğer hususların bütün teşekül ve müesseselerin özelliklerine göre ayarlanması gerektiğine işaret etmiştir.

Diğer konferanslar sırası ile, Prof. Lütfü Dura'nın (İktisadi Devlet Teşekküllerinde çalışanların durumu, statü ve mukavele rejimlerinin uygulama alanlarına ait kıstasları, dolayısıyla İş Kanunu, Sendikalar Kanunu ve Toplu İş Sözleşmesi grev ve lokavt Kanunlarının, tatbikatı ile personel rejiminin çatışmalarını önleyici tedbirler)

Hasan Şükrü Adal'ın, (Personel reformunda Belediye Personeli ile ilgili Genel prensipler.)

Ahmet R. Karaduman'ın, (Belediye Hizmetlerinin, Turizm Endüstrisi ile olan ilişkileri ve bu ilişkilerde Belediye Personelinin önemi.)

Muhlis Fer'in, (Devlet İşletmeciliğinde hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimin önemi ve Personel rejiminde insan gücü gelişmesini teşvik edecek esaslar.), (İktisadi Devlet Teşekküllerinde Personel eğitimi, içerde ve dışarda ihtisaslaşma imkânı; Millî Eğitim Bakanlığı ile Yatırımcı Bakanlıklar arasında koordinasyon ve eğitim plânlanması tedbirleri.)

Celâl İmre'nin, (İktisadi Devlet Teşekkülleri Personel problemlerinin mevzuat karşısındaki durumu, aksaklıkları ve islâhî çareleri.)

Prof. Arif Payaşlıoğlu'nun, (Yeni bir Personel rejimine ihtiyaç yaratan şartlar.)

Atillâ Baransel'in, (İşletmelerde personel rejimi, iş değerlendirmesi, sınıflandırma fayda ve tekniği.)

Mecdettin Akın'ın, (İktisadi Devlet Teşekküllerinde ve Devlet İşletmelerindeki barem mevzuatının tenkidi, reform ihtiyacı ve temennileri.) idi.

Özet ve netice olarak seminer; bu gibi teşekkül içi ve dışı, memleket içi ve dışı seminer ve eğitimlerin kademeli olarak bütün personel için faydalı ve zarurî bulunduğu, bunun 440 sayılı kanunun koordine çalışma, kârlılık ve verimlilik prensiplerine de uygun olduğu, bu bakımdan işverene de faydalar sağlayacağı kanaatine varmıştır.

5-10 Şubat/1967 Tarihleri arasında Yalova Termal Otelde, «Mehmet Odabaş Prodüktivite Kurumu» tarafından tertiplenen «Personel Rejimi Semineri» nde Devlet Personel Dairesi Başkanı Niyazi Akı, Nermin Odabaş ve Prof. Lütfü Duran görülmektedir.

PİYASA DURUMU

Hazırlayan: Yıldırım KILKIŞ

I — PİYASA HABERLERİ :

A. Çeşitli zamlar ve tesirleri :

Geçirdiğimiz devrenin en önemli olayı, Hükûmetçe alınan zam kararları olmuştur.

Daha evvelce deniz navlunlarına yapılan zamların etkileri beklenirken, 1 Şubat 1967'den itibaren yürürlüğe girmek üzere, çimento fiyatlarına ton başına 15 lira, Tekel maddelerinden sigara ve alkollü içkilere de çeşitlere göre değişik nispetlerde zamlar yapılmıştır .

Toptan eşya fiyat indekslerinde son aylarda görülen şiddetli yükselişin tüketici üzerinde yarattığı tesiri arttıran bu zam kararları yukarıda sayıldığı gibi kalmamış, özellikle ithâl mallarını etkileyen rıhtım resmi ve ithâlde alınacak damga resmi nispetlerinde yapılan artışlarla devam etmiş ve taşkömürü fiyatlarıyla Etibank'ın cereyan satış tarifelerine 16 Şubat 1967 tarihli Resmî Gazete'de ilân edilen zamlar birbirini takip etmiştir. Nihayet, şekere, tuza ve demir hadde mamûllerine yapılan zamlarla 1967 Şubat ayının bir zam devresi olarak anılacağı ifade edilebilir.

Başlayan zamların daha hangi madde ve konuları kapsıyacağı bilinmemekle beraber, tesirlerinin çok yaygın olacağı kolaylıkla tahmin edilebilir. Özellikle dar gelirli vatandaşların bütçelerinde görülen tesirler, üretim ve yatırım sahalarında da duyulmaya başlayınca, hayat pahalılığı şikâyetleri artacak, işçi ücretlerine zam talepleri gelişecek ve maliyetin yükselen bu unsuru dolayısıyla, Hükûmetin bütçe açığı, zamlardan beklenen şekilde faydalanmayacaktır.

B. 18. Kota tatbikatı :

4 Ocak 1967 de ilân edilen 18. İthâl Kotaları ile ilgili şikâyetler ve tâdil teşebbüsleri devam ederken, 1967 yılının birinci altı aylık ithâl rejimi uygulamaları başlamış bulunmaktadır.

17. Kotaya nazaran, teminat hadlerinin bazı kalemlerde yükseltilmiş olması, bir çok maddelerin merci emrine veya müsaadesine tâbi tutulması, birçok ithâlâtçıda tereddüt uyandırmış ve ilgili Bakanlıklarla temas ederek tadil taleplerinde bulunulmasına yol açmıştır.

Diğer taraftan, özel sektör âcil ihtiyaçları için 18. Kotada yer alan 700.000 dolarlık kotanın dağıtımı için çalışmalar başlamıştır. Tahsisli İthâl Malları Listesinde

yer alan maddeler için müracaatlar yapılmış olup, müracaat eden firmalara düşecek tahsis miktarları beklenmektedir.

II — PİYASA HAREKETLERİ

A. Sanayi mamûlleri :

1. Dokuma Sanayii Mamûlleri :

a) Yünlü Dokuma :

Bu piyasada beklenen hareket kendini göstermeye başlamış, satışlar artmış, fiyatlar % 5 kadar yükselmiştir. Ancak bu durum yünlü dokuma stoklarına daha tesir edecek şekilde değildir. Fiyat artışları şöyledir:

Muline'ler 68 TL.'dan 72,50 TL. na,

Vigüre'ler 57 TL.'dan 60,— TL. na,

Astarlı Gabardin'ler 62,50 TL.'dan 67,50 TL.'na ,yükselmiştir.

Yün fresko ve yün viskon muline fiyatları sabit kalmış, terilen ve viskon fiyatları ise gerilemiştir.

Yünlü dokumalardaki fiyat artışlarının yün ipliklerinde % 5 yükselme ile fason işçiliğindeki metrede 100 kuruş zammının tesirile olduğu anlaşılmaktadır. Tops ithâlinin ihtiyacı karşılıyamaması, iplik fiyatlarına tesir etmekte olduğundan bu durumun devam etmesi beklenmektedir.

b) Pamuklu Dokuma :

Pamuklu dokuma piyasası canlılığını kaybetmiştir. Fiyatlar ve stoklarda bir değişiklik yoktur. Bu piyasanın önümüzdeki devrede ve Kurban bayramına doğru hareketlenmesi beklenebilir.

2. Züccaciye ve Pencere Camı :

a) Züccaciye :

Bu piyasa, mevsim dolayısıyla yavaşlamıştır. Diğer taraftan azalan stokların yerine ikmâl yapılmadığından, talep kısmen karşılanamamaktadır. Aranılan çeşitlerin bulunmayışı, ancak bu çeşitlere mahsus olduğundan fiyatlarda bir değişiklik yoktur. Züccaciye çeşitlerinin tamamlanması ithâl yolu ile beklenmediğinden Mart ayı içinde fiyatlarda bir yükselme olacağı ifade edilmektedir.

b) Pencere Camı :

Pencere camı piyasası normal bir durgunluk devresine girmiş olup, stoklar yeterli, fiyatlar istikrarlıdır.

Buzlu cam ihtiyacının 500.000 dolarlık bir tahsisle Anlaşmalı Memleketlerden karşılanması, fiyatların toptan 31,— TL.'na kadar gerilemesine sebep olmuşsa da, bazı firmaların fiyatları 34,— TL. seviyesinde tutmaya çalıştıkları ifade olunmaktadır. Perakende fiyatlar 38,— TL.'da kalmıştır.

Yeni yıllık anlaşmaların yürürlüğe girmesi daha vakit alacağından, buzlu cam fiyatlarının yükselmesi beklenmektedir.

B. İnşaat malzemesi :

1. Yuvarlak Demir :

İNşaat demiri piyasasının biraz canlılık gösterdiği ve iş hacminin % 10 arttığı ifade edilmektedir. Bununla beraber fiyatlar aynı kalmıştır. Ancak, kütük tahsislerinin bir miktar azaldığı gözönünde tutulursa, fiyatların yükselmesi beklenmelidir.

Ayrıca hadde mamüllerine zam yapılmasını öngören Hükümet kararnamesi, Karabük mallarında kilo başına 20 kuruş fiyat yükseltilmesini kabul etmiştir.

3 Şubat 1967 tarihi itibarile fabrika fiyatları şöyledir:

6 mm. lik firkete	195 Krş.
6 mm. lik kangal	190 Krş.
8 mm. lik yuvarlak	173 - 175 Krş.
10 mm. lik yuvarlak	170 - 172 Krş.
12-22 mm. lik yuvarlak	168 - 170 Krş.

1967 Mart ayında bu fiyatların, gerek öngörülen zamlar, gerekse kütük tahsisindeki azalma dolayısıyla epeyce artacağı ifade olunmaktadır.

2. Profil Demir ·

Profil demir piyasasında da hareket başlamıştır. Karabük haddehanelerinin piyasaya verdiği 40x40x4 lük T demiri ile piyasada fiyatlar 30 kuruş kadar gerilemişse de, 20 kuruşluk zam ile bu durum yine eski haline dönmüştür.

Piyasada 8 ve 10 lukU demiri ile 10 luk I demiri stokları yetersizdir. Karabük mamüllerinin piyasaya intikâlinin gayrı muntazam olduğu ifade edilmektedir.

Talebin artmaya başlaması mevsim itibarile beklendiğinden, demir fiyatlarının artacağı anlaşılmaktadır.

3. Çimento :

Hükümetin çimento fiyatlarına 1967 Şubat ayı içinde yaptığı ton başına 15 TL, torba başına 0,75 TL. zam ile bu piyasada artış resmen vukubulmuştur.

Nakliye ve teslimat konularında çimento üreticilerinin aldıkları tedbirlerin perakende fiyatları etkileyeceği ifade olunmaktadır. Nitekim üreticilerin müşterek satış bürolarında fiyatlar 10,50 TL. olmuş, serbest piyasada ise 11 TL. na yükselmiştir.

Talebin bu durgun devresinde görülen hareketlerin yaklaşan inşaat mevsiminde ihtiyaç sahiplerini üzmesinden endişe edilebilir.

Beyaz çimento piyasada bol miktarda mevcuttur. Talep çok durgun olduğu için fiyatlar Balıkesir mallarında 31 - 32 TL. na, Tarsus mallarında ise 34-35 TL. na gerilemiştir.

4. Kereste :

Geçen devredeki durgunluk devam etmektedir. Fiyatlar ve stoklar sabit kalmıştır. 1967 Mart içinde nisbî bir canlanma beklenmektedir.

1967 Şubat ayı itibarile fiyatlar şöyledir: (m³)

Çam (doğramalık)	750 — 900 TL.
Çam (kaba işler için)	550 — 650 TL.
Çıralı Çam (üstün evsafı)	900 — 1.000 TL.
Kök nar (doğramalık)	640 — 700 TL.
Kök nar (Kaba işler için)	550 — 650 TL.

5. Karo Fayans *

Talep çok durgundur. Sürüm temin etmek için Çanakkale, Gorbun Işıl ve Sümerbank fabrikaları fiyatı indirmişlerdir. Geçen devreden tahmin edilen bu durum karşısında fiyatlar şöyledir :

Yerli ekstra	27 Krş.
Yerli standard	94 — 95 Krş.
Yerli üçüncü	85 Krş.
Alman malı	125 Krş.
Macar malı	120 Krş.

Daha bir müddet devam etmesi beklenen bu durgunluğun, fiyatları, son zamlar sebebiyle, etkiliyeceği umulmamaktadır.

C. Gıda maddeleri :

1. Bakliyat ve Pirinç :

Bakliyat ve pirinç piyasası canlılığını muhafaza etmektedir.

Mevsim dolayısıyla görülen bu canlılığın devam etmesi normaldir. Fiyatlarda biraz yükselme vardır. Ancak bu yükselmenin arz talep dengesinden değil, son zamların psikolojik etkisinden olduğu sanılmaktadır.

1967 Şubat ayı itibarile fiyatlar şöyledir :

Dermason fasulye	280 — 300 Krş.
Horoz fasulye	230 — 275 Krş.
Nohut	220 — 225 Krş.
Kırmızı mercimek	235 — 255 Krş.
Yeşil mercimek	260 — 230 Krş.

Pirinç fiyatları da bir miktar yükselmiştir. Bersani 300 kuruştan, viyolin 275 kuruştan, maratelli ise 250 kuruştan muamele görmüştür.

2. Zeytinyağ ve Diğer Nebatî Yağlar :

Margarin piyasasında arz yeterli olduğundan fiyatlar sabit kalmıştır. Margarin fiyatları 665 — 675 kuruştur.

Yemeklik diğer nebatî yağların fiyatları da istikrarlıdır. Rafine edilmiş nebatî yağların 1967 Şubat ortasındaki fiyatı 525 — 530 kuruştur.

Yeni mahsül zeytinyağ piyasası hareketlenmiştir. Ekstra ekstra mallar hemen hiç yok gibidir. I inci yemeklik kupe mallar piyasada 700 kuruştan muamele görmektedir. Stoklarda % 30, satışlarda % 20 artma vardır. İyi cins zeytinyağın bulunmaması, kupe cinslerin arzına sebep olmaktadır. Fiyatların yükseleceği ifade olunmaktadır.

3. Beyaz Peynir :

Beyaz peynir piyasasında arz olmadığından, fiyatlar % 5 artmıştır. 1967 Şubat ayı itibarile I inci tam yağlı peynir tenekesi 130 TL. ndan, yağlı peynir tenekesi 105 — 106 TL.'dan, yavan peynir tenekesi 50 - 60 TL.'dan muamele görmüştür.

Talebin hızlı olmadığı bu devrede fiyat artışlarının pek cüz'î olması beklenmektedir.

D. Altın fiyatları :

1967 Ocak ayının sonunda ve Şubat ayının ilk yarısında altın fiyatlarının seyri şöyledir : (TL.)

	Cumhuriyet	Reşat	İngiliz
23.1.1967	98,20	164	121
30.1.1967	98,60	164	121
6.2.1967	99,60	164	121
13.2.1967	99,50	167	122
20.2.1967	100.50	166	122

E. Toptan eşya fiyat indeksi :

1958 = 100 itibarile, İstanbul toptan eşya fiyat indeksi, 1967 Ocak ayında 155,4 olmuştur. 1966 Aralık ayı indeksi 151,2; 1966 Ocak ayı indeksi ise 147,1 idi.

F. Dış ticaret :

1966 yılı dış ticaretimiz bakımından çok hareketli geçmiş ve ihracat ve ithalât rakamları, bir evvelki yıla nazaran yüksek olmuştur.

1. İhracat :

Henüz kesinleşmemiş olan geçici rakamlara göre 1966 yılı toplam ihracatı 489 milyon dolara ulaşmıştır. Bir evvelki yıla nazaran artış 25 milyon dolardır ve yükseliş nispeti % 5'in üzerinde olmuştur.

İhracatta görülen gelişme yine tarım ürünlerindedir. Pamuk ve tütün ihracatı 1965'e nazaran çok fazladır. Buna mukabil, fındık, canlı hayvan, zeytinyağı ve petrol mamülleri ihracatı 1965'e nazaran 5 milyon dolar gerilemiştir.

2. İthalât :

1966 yılında ithalât en yüksek seviyeye çıkarak 715 milyon dolar olmuştur. 1965 yılına nazaran gelişme 143 milyon dolar olup, artış nispeti % 25 tir. Kalkınma Planının gerçekleşmeye başlayan yatırım projeleri bu artışın en önemli sebeplerinden birisi olmuştur. 1966 yılının ithalât bakımından gösterdiği diğer özellik, Anlaşmalı Memleketlerden olan ithalâtımızdaki gelişmedir. 1965'e nazaran artış 26 milyon dolar olup, yükselme nispeti % 42'yi bulmaktadır.

1966 yılında dış ticaret açığı 226 milyon dolardır. 1965'te bu rakamın 108 milyon dolar olduğu gözönüne alınırsa, 1966'daki açığın büyüklüğü daha iyi anlaşılır. 1966 yılında işçi gelirleri 115 milyon dolar olmuştur. 1965 de 70 milyon dolar olan bu rakamdaki artışın devam etmesi Ödemeler Dengesi bakımından çok arzuya şayandır.

**Prof. Zeyyat Hatiboğlu'nun İstanbul'dan
Bir Okuyucumuzun Mevduat Artışları ile İlgili
Sorusuna Cevabı :**

Bir okuyucumuz, 1964 yılında Devlet Bankalarında husule gelen mevduat artışının diğer bankalara oranla daha fazla olmasının sebeplerini sormaktadır. Nitekim 1962 yılında, Devlet Bankalarındaki mevduatın toplamının, mevduatın % 41 inden % 46 sına çıktığını görüyoruz. Aynı oran 1965 yılında azalarak % 43,6 ya düşmüştür. Bu hâdisenin tek sebebi T.C. Ziraat Bankasında 1964 yılında meydana gelen mevduat artışıdır. Ziraat Bankasındaki mevduat miktarları şöyledir.

**T. C. Ziraat Bankasında Mevduat
(Milyon TL.)**

	Resmî Mevduat	Ticari Mevduat	Tasarruf Mevduatı
1962	1456	404	1.236
1964	1352	658	2.006

Görülüyor ki, Ziraat Bankasındaki tasarruf mevduatında bu devrede çok ehemmiyetli bir artış husule gelmiştir. Bu artışın bilhassa tasarruf mevduatında meydana gelmesi dikkati çekmektedir.

Ziraat Bankası mevduatındaki bu fazla artış sebeplerini ise; İhtilâlden sonraki bu yılların, mudiler nezdinde bir kısım özel bankaları gözden düşüren istikrarsız havasına bağlamak mümkündür. Öteyandan, bu yıllarda Ziraat Bankasının aynı zamanda bir mevduat bankası olarak özel bankaların rekâbet şartlarıyla piyasaya girmek üzere hizmet ve reklâm alanlarında bazı tedbirler almış bulunması da bu artışta tesirli olmuş olabilir.

*Diğer bütün Sigorta
neveleri ile birlikte ...*

MAKİNA SİGORTASI

**ŞEKER SİGORTA
ANONİM ŞİRKETİ**

- Bilimum işletme kazaları
- Dikketsizlik, ihmal
- Kötüniyet, Sabotaj
- Konstrüksiyon hataları
- Materyal hataları
- Fizikî infilaklar
- Kazanlarda su nok.
- Santirfüj kuvvet
- Kıpadeyre
- Fırına
- Don

1868

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMİYE
SOSYAL HİZMET

EMNİYET SANDIĞI

HER TURLU
BANKA İŞLERİNİZ ve
IKRAMİYELİ TAŞARRUF
HESAPLARINIZ İÇİN

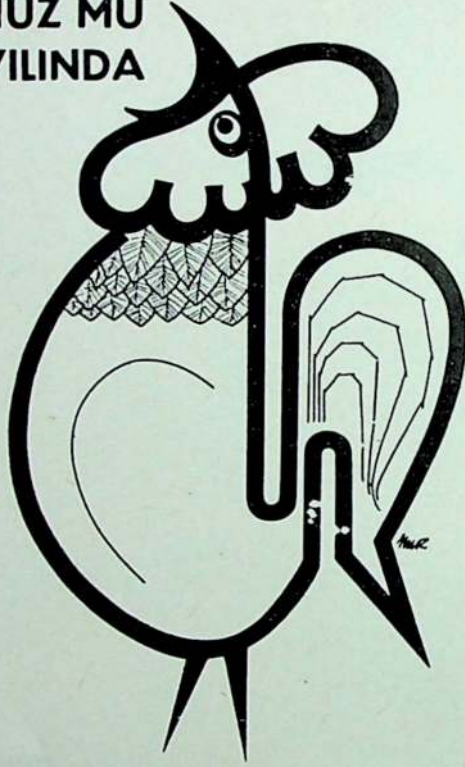

TİCARET BANKASI

İŞİNİZİN ve TALİHİNİZİN ANAHTARIDIR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

DUYDUNUZ MU
1967 YILINDA

15 milyon
ZİRAAT
BANKASI